

SYLWESTER KASPRZAK SVD
Lublin

MISYJNOŚĆ KOŚCIOŁA POWSZECHNEGO W ASPEKTCIE HISTORYCZNYM I PRAWNYM – DEFINICJA MISJI „AD GENTES”

Obecne opracowanie jest próbą ukazania definicji misji w ujęciu Soboru Watykańskiego II, a także w aspekcie unormowań kodeksowych prawa kanonicznego. Określimy i przeanalizujemy cechę Kościoła, jaką jest „misyjność” w aspekcie historycznym i prawnym z uwzględnieniem okresu od czasów apostoelskich, poprzez nauczanie papieży i w końcu przyjrzymy się propozycjom nadesłanym na Sobór z całego świata do Rzymu. Wspomniane sugestie dotyczyły złożonych zagadnień i problemów związanych ściśle z misjami, zostanie także zaprezentowane soborowe ujęcie misji Kościoła. Jest to bardzo żywotna aktywność Kościoła, jak nietrudno zauważyć w różnych opracowaniach autorów. Przekonuje nas o tym także obszerne nauczanie Soboru Watykańskiego II w licznych dokumentach. W opracowaniu wskażemy na ważność *Antepreparatoriów* soborowych, a przeanalizujemy tylko niektóre.

„Posłannictwo Kościoła powszechnego skutecznia się działalnością, przez którą Kościół posłuszny rozkazowi Chrystusa «Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu» (Mk 16, 15-18), poruszony łaską i miłością Ducha Świętego, staje się w pełni obecny dla wszystkich ludzi czy narodów, aby ich doprowadzić do wiary, wolności i pokoju Chrystusowego przez Sakramenty święte i inne środki łaski tak, aby stała się dla nich otworem wolna i pewna droga do pełnego uczestnictwa w Misterium Chrystusa”¹. Tajemnica Chrystusa to niewyczerpalny Skarbiec łaski Bożej i pełnia charyzmatów, które Boski Mistrz polecił swoim Apostołom zanieść wszystkim naro-

¹ DM 5, por. *Lexikon für Theologie und Kirche. Das zweite vatikanische Konzil*, Bd. III, Wien 1968, s. 30-38; por. M. B a l w i e r z, *Wiara posłannictwem Kościoła w perspektywie misjologicznej*, [w:] *Wiara w postawie ludzkiej*, Lublin 1991, s. 273.

dom świata. Miłość, wiara i nadzieja to duchowe dary, które Kościół wydobywa z niewyczerpalnego źródła Chrystusa, niosąc aż po krańce świata. Powyższa proklamacja posłannictwa misyjnego Kościoła wynika z jego natury misyjnej, która jest określona przez Sobór Watykański II w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*². Klasycznym tekstem soborowym, który charakteryzuje naturę misyjną Kościoła powszechnego ze wskazaniem na źródło biblijne, jak też na powołanie Chrystusa, jest numer 17 wspomnianej Konstytucji omawiający misyjny charakter Kościoła. *Lumen gentium* dość szeroko dotyka problemu misyjnej natury Kościoła, dlatego może być racją i podstawą wszelkich dociekań naukowych zmierzających do ukazania źródeł misyjnego charakteru Instytucji Kościoła powszechnego. Dowodem na to twierdzenie jest tekst owej Konstytucji, na który często powołuje się dekret misyjny *Ad gentes*. Jest to zrozumiałe, gdyż schemat o misjach, a w końcu dekret *Ad gentes* powstał jako dokument późniejszy.

Nasza refleksja w jakimś sensie ukaże również przegląd organizacji działalności misyjnej Kościoła katolickiego w świetle nauczania papieży. Będzie to krótki przegląd wybranych papieży, którzy poświęcili wiele uwagi odnoszącej się do misji Kościoła w konkretnych dokumentach. W miarę możliwości w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego scharakteryzujemy misyjność Kościoła w szerszym znaczeniu. Zagadnienie misji Kościoła we współczesnej nauce misjologicznej jest często podejmowane. Dlatego w tym opracowaniu również zostanie ujęta ta problematyka, lecz z uwypukleniem nowego sensu zadania ewangelizacyjnego, bo w aspekcie prawnym. Kodeks prawa kanonicznego, promulgowany przez papieża Jana Pawła II Konstytucją Apostolską *Sacrae disciplinae leges Catholica Ecclesia* w dniu 25 I 1983 roku, otrzymał charakter bardziej pastoralny, teologiczny i dogmatyczny, a co się z tym wiąże bardziej misyjny niż Kodeks papieży Piusa X i Benedykta XV z roku 1917.

Analizując normy kodeksowe, zwłaszcza księgę III, która w tytule II poświęcona jest problemowi „De actione Ecclesiae missionali”, można odczuwać pewien niedosyt, gdyż kanonów mówiących na ten temat jest niewiele. Prawodawca ustanowił ich tylko 12. Z drugiej jednak strony, trzeba bronić sytuacji obecnego prawa misyjnego, które nie może być zbiorem norm obejmującym całość zagadnień działalności misyjnej Kościoła, z tej prostej przyczyny,

² KK 1 – wypowiadający się przez usta Ojców soborowych Kościół, aby wyjaśnić „wiernym i całemu światu swoją naturę i powszechne posłannictwo”, stwierdza najpierw, że on sam „jest w Chrystusie niejako Sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego”.

że członkami Kościoła są różne narody, z bogactwem swoich kultur, tradycji i obyczajów. Trudno byłoby stworzyć jednolity, szczegółowy kodeks norm dla całego Kościoła, który by uwzględniał wszystkie dziedziny życia w wymiarze misyjnym wspólnoty kościelnej. „Od początku swoich dziejów Kościół Chrystusowy zawsze wiernie starał się wyrażać Nowinę Chrystusową przy pomocy pojęć i języka różnych ludów”³, by być jednoznacznie odbierany w swoim Ewangelijnym Orędziu. Misyjny charakter Kościoła został ukazany również w innych dokumentach soborowych. Można do nich zaliczyć dekret o pasterskich zadaniach biskupów *Christus Dominus* a także Konstytucję duszpasterską o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*.

W dekrecie *Ad gentes* Sobór Watykański II wskazuje na odwieczny plan zbawczy Ojca, a w jego urzeczywistnieniu na misję Jezusa Chrystusa i Ducha Świętego⁴. Należy zwrócić uwagę również na myśl prawodawcy, jaką umieścił w dyspozycji kanonu 781 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku⁵. Dokładnym omówieniem działalności misyjnej Kościoła zajmiemy się w dalszych częściach. Należy tutaj zaznaczyć i ukazać jeszcze jeden akcent misyjności Kościoła, który wyraża się w osobnym niejako zagadnieniu – bo w stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich. Zagadnienie wspomnianych religii nie jest osobnym problemem, ale wyrosło na podłożu idei przewodnich *Vaticanum II*, a sama deklaracja *O stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich* została wypracowana na płaszczyźnie praktycznej i wyrosła z całości kontekstu soborowego. Deklaracja ta wskazała na dwa zasadnicze fakty: a) różnorodność i wielość religii, b) konieczność stykania się z religiami świata w pracy misjonarzy i w życiu młodych Kościołów, które są przenikane elementami oraz treścią religii niechrześcijańskich⁶. Tę problematykę podejmuje również deklaracja soborowa *O wolności religijnej*, która

³ KDK 44, por. A. L e w e k, *Adaptacja kulturowa jako zasada ewangelizacji*, „Chrześcijańin w świecie”, 14(1982), nr 9, s. 64.

⁴ Por. DM 3 i 4; zob. J. K u p k a, *Problematyka apostołstwa współczesnego Kościoła*, „Communio”, 5(1985), nr 5, s. 63.

⁵ Kan. 781: „Ponieważ cały Kościół jest ze swej natury misyjny, a dzieło ewangelizacji winno być uznane za fundamentalny obowiązek Ludu Bożego, stąd wszyscy wierni świadomi swojej odpowiedzialności, winni wносить swój udział w dzieło misyjne”.

⁶ Por. W. D u d e k, *Zagadnienie religii niechrześcijańskich w płaszczyźnie przewodnich idei Vaticanum II*, CT 38(1968), fasc. 4, s. 36 oraz drugi artykuł tego autora: *Religie niechrześcijańskie jako zagadnienie teologiczne w świetle Vaticanum II*, CT 38(1968), fasc. 3, s. 6 i 7.

wyraża postawę właściwego odnoszenia się do słuchaczy przepowiadanej Ewangelii i szanowania wolności aktu wiary⁷.

Dla dopełnienia charakterystyki aspektu misyjnego posłannictwa Kościoła, który ze swej natury jest misyjny⁸, należy wskazać na dokument posoborowy, jakim jest Adhortacja Apostolska papieża Pawła VI *Evangelii nuntiandi*⁹. Jest ona praktycznym wykładem papieża na temat realizacji dzieła misyjnego Kościoła. Podkreśleniem akcentów misyjności Kościoła powszechnego jest także encyklika misyjna papieża Jana Pawła II *Redemptoris missio*¹⁰. Temat misji jest ciągle aktualny, nawet jeśli współcześnie podkreśla się potrzebę nowej ewangelizacji, to jednak na płaszczyźnie misji *ad gentes* również. Z tym, że zrodziła się już konieczność w Kościele misyjnym, by podejmować dzieło misyjne z nową mocą i z nowym zapalem. Tak bowiem uczy nas papież Jan Paweł II. Widzi on potrzebę przemiany myślenia i rzuca nowy blask na dotychczasową działalność misyjną Kościoła¹¹.

Po naświetleniu tematu misyjności Kościoła powszechnego i wstępnym scharakteryzowaniu źródeł oraz podstaw naszych rozważań, przejdziemy do bliższego określenia pojęcia „misje”, jego rozumienia przed soborem, po soborze, a także wskażemy jego podstawy prawne.

I. POJĘCIE „MISJE” I JEGO ŹRÓDŁA PRAWNE

Pojęcie „misje”, jak również cała bogata rzeczywistość posłannictwa misyjnego Kościoła katolickiego w nim zawarta, mają długie i dynamiczne dzieje. Nie można krótko zdefiniować terminu „misje”. Kościół w dobie obecnej jest

⁷ Deklaracja soborowa *Dignitatis humanae* o wolności religijnej, nr 9, 10.

⁸ DM 2 i 8; por. P a w e ł VI, *Misyjne orędzie Ojca Świętego Pawła VI*, CT 42(1972), fasc. 2, s. 139-143.

⁹ P a w e ł VI, Adhortacja Apostolska *Evangelii nuntiandi*, [w:] *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981, s. 257-291.

¹⁰ J a n P a w e ł II, Encyklika *Redemptoris missio* o stałej aktualności posłania misyjnego [z 7 XII 1990], [w:] J a n P a w e ł II, *Encykliki*, Kraków 1996, nr 2.

¹¹ Por. R. S e ł e j d a k, „Nowa ewangelizacja” wezwaniem do *promocji solidnej formacji kapłańskiej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne”, 25(1997), s. 183-193; por. S. K a s p r z a k, *Organizacja działalności misyjnej Kościoła katolickiego w świetle prawa kanonicznego*, Lublin 1999, s. 31. Trzy płaszczyzny dokonywania się nowej ewangelizacji: a) Pole misyjne „ad gentes”, szeroki świat misji zagranicznych; b) Kościoły już schryścianizowane, żyjące Ewangelią, do nich też jest kierowane Orędzie Dobrej Nowiny; c) Osłabieni w wierze chrześcijaństwo, którzy zatracili wiarę i życie według Ewangelii, a także młode lokalne Kościoły chrześcijańskie powstające na misjach.

świadomy swojej misyjności i jest ubogacony doświadczeniami historii, w której również miało miejsce poszerzenie rozumienia jego posłannictwa. Misje zupełnie inaczej były pojmowane w historii poapostolskiej, inaczej w długich latach kolonialnych świata¹², a jeszcze inaczej przed Soborem Watykańskim II. Źródłem misji i ich podstawą jest Bóg, jednakże ich realizacja nastąpiła w historycznym wcieleniu Jezusa Chrystusa. Istnieje wielka teologiczno-misjologiczna dyskusja nad rozumieniem zakresu pojęcia „misje”. Jedni ograniczają to pojęcie, inni poszerzają w stosunku do oddziaływania Kościoła na świat niechrześcijański. Dla pierwszych ważny jest cel misji, dla drugich przedmiot czy wreszcie środki wykorzystywane w działalności misyjnej. Są to zbyt szerokie rozważania misjologów, aby je w całości tutaj przywoływać. Wskażemy tylko niektórych autorów z ich rozumieniem pojęcia „misje”¹³.

Odkrywa się przed nami pełnia rzeczywistości misji Kościoła. Dla prawnych rozważań konieczne jest uświadomienie sobie, iż w dyskusji teoretycznej nie wyczerpiemy do końca pojęcia „misje”. Przybliżamy treść dyskusji misjologów, którym zarzuca się, że ich wykład jest pozbawiony wielu aspektów, a nawet ważnych problemów dotyczących tego pojęcia. W tym miejscu

¹² Zob. S. T u r b a ń s k i, *Kolonialna hipoteka misji*, CT 39(1969), fasc. 1, s. 35-50; por. F. Z a p ł a t a, *Spojrzenie na dzieło misyjne*, CT 39(1969), fasc. 2, s. 144.

¹³ Zob. D. C o l o m b o, *Misje w poszukiwaniu swojej istoty*, [w:] *Współczesne dzieło misyjne Kościoła*, Warszawa 1974, t. I, cz. III, s. 57-103. Oto próba definicji pojęcia „misje” według niektórych misjologów. Misje według W a r n e c k a – „To całość działalności chrześcijaństwa, która ma na celu krzewienie i organizowanie Kościoła chrześcijańskiego wśród niechrześcijan (przedmiot, cel, środki). Cel misji polega na rozszerzaniu chrześcijaństwa, czyli na zakładaniu Kościoła chrześcijańskiego na całym świecie: ściśle na utworzeniu Kościoła, krajowego, miejscowego, autonomicznego”. Warneck mówi o „chryścianizacji narodu”, czyli o Kościele danego narodu. Celem misji – według niego – jest nawracanie ludzi i łączenie ich w małe wspólnoty. Misje powinny mieć organizację, której zadaniem będzie wysyłanie misjonarzy, czyli wolne towarzystwa misyjne, niezależnie od oficjalnych Kościołów. Według niego misje są głównym obowiązkiem i istotną funkcją w łonie Kościoła. Misje według S c h m i d l i n a – to działalność, która obejmuje wiele czynników: głoszenie Ewangelii, nawracanie na wiarę chrześcijańską, chrzest poszczególnych jednostek, dzieła społeczne, wreszcie organizację prawdziwego Kościoła hierarchicznego. Przedmiotem formalnym według niego jest „zbawienie dusz”. On jest inicjatorem misjologii katolickiej. Widzi on Kościół oficjalny i hierarchiczny a nie tylko towarzystwa i organizacje misyjne. Misje według C h a r l e s a – dla niego ważne jest „plantatio Ecclesiae”, które opiera się całkowicie na Kościele. Działalność misyjna – według jego opinii – wychodzi z Kościoła i do niego zmierza, dokonuje się za pośrednictwem Kościoła i poprzez Kościół. Przedmiotem formalnym dla jego rozumienia misji jest „plantatio Ecclesiae”, czyli zakładanie widzialnego Kościoła. Reprezentuje on kontekst eklezjalny, w swoim wykładzie porusza takie problemy (hierarchia, kler, sakramenty, życie społeczne). Por. H. R z e p k o w s k i, *First evangelization from the perspective of differing missionary approaches*, „Verbum”, 26(1985), fasc. 1-2, s. 95-107.

chodzi raczej o zasygnalizowanie problemu, gdyż dopiero w kolejnym punkcie zajmiemy się dokładnym omówieniem współczesnego rozumienia terminu „misje”, który do dziś – poprzez Sobór i inne wypowiedzi Magisterium Kościoła – przeszedł swoje istotne, uzasadnione czy mniej uzasadnione przeobrażenia. Należy zwrócić uwagę, że dokumenty Soboru Watykańskiego II, takie jak: *Lumen gentium* i *Ad gentes*¹⁴ używają słowa „misje” czy „działalność misyjna”, a adhortacja Apostolska Pawła VI *Evangelii nuntiandi* używa już pojęcia „ewangelizacja”. Treść tych terminów, zwłaszcza dziś jest jeszcze bardziej zgłębniona, a stosowanie owych pojęć jest raczej zamienne¹⁵. Jest to oczywiście uzasadnione, gdyż słowo „misje” ze swoim kolonialnym zabarwieniem tkwi jeszcze w świadomości narodów misjonowanych. Potrzeba czasu, aby pojęcie to oczyścić i zacząć na nowo je stosować, bowiem jest adekwatne dla określania Kościoła w jego ścisłym sensie bycia wezwanym do misji względem świata. W taki właśnie sposób misje określił Sobór Watykański II, dokonując pewnej syntezy treści tego pojęcia. W ścisłym znaczeniu soborowy dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes* orzekł, że „właściwym celem działalności misyjnej jest przepowiadanie Ewangelii i zakładanie Kościoła wśród ludów i grup, gdzie Kościół nie zapuścił jeszcze korzeni”¹⁶. Misje są funkcją Kościoła, a jednocześnie są mandatem otrzymanym od Chrystusa – to znaczy kontynuacją powszechnego zbawienia. Rutte mówi, że misje Kościoła nazywa się misjami świata, że są ukierunkowaniem Kościoła względem świata i ku przyszłości, ale też – i w końcu, że misyjny wymiar Kościoła jest realizowany przez zakładanie lokalnych Kościołów, przez dynamikę ich powstawania i że posłanie misyjne nosi charakter powszechności¹⁷.

¹⁴ KK 17, 1, DM 6, 9, 10, EN – w której występuje pojęcie „ewangelizacja”, ten termin jest często używany.

¹⁵ Zob. J. S p a e, *The Specificity of Dialogue and Mission*, „Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft”, 42(1986), nr 2, s. 81-90. Autor tego artykułu wymienia zamiennie terminy, takie jak: *Mission, Dialogue, Evangelization* i *Witness*. Oczywiście możemy je stosować w różnych kontekstach, wskazując na pożądane aspekty zagadnienia.

¹⁶ DM 6 c; por. F. Z a p ł a t a, *Koniec wielkiej dyskusji*, CT 40(1970), fasc. 2, s. 131-133; por. C o l o m b o, dz. cyt., s. 68-74, autor historycznie omawia pojęcie „misje” z ukazaniem różnych określeń teologów i misjologów. Podkreśla, że dzisiejsze misje nabierają charakteru od wewnątrz. Francja – „kraj misyjny”, według autora „misje” w sensie ogólnym: „działalność misyjna” została wypracowana od czasów założenia Kongregacji Rozkrzewiania Wiary (1622 r.). To znaczenie misji odnosi się do zakładania Kościoła w krajach niechrześcijańskich, a nie oznacza tylko rozkrzewiania wiary (s. 68).

¹⁷ Por. H. R z e p k o w s k i, *Teoria i teologia misji*, CT 46(1976), fasc. 2, s. 211-218; por. E. S z t a f r o w s k i, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t. XI, z. 1, s. 101-106; por. A. Ż y n e l, *Ewangelizacja wciąż aktualna*, „Znak”, 27(1975), nr 2, s. 168-172; por.

Po przedstawieniu dyskusji misjologów na temat zakresu pojęcia „misje” należałoby wskazać na źródła prawne tego pojęcia. Dla trafnego wyakcentowania ich musimy najpierw uświadomić sobie, że punktem odniesienia w odkrywaniu źródła prawa kanonicznego dla nas jest rzeczywistość Boga. Tym bardziej, jeśli mamy na uwadze źródło prawa misyjnego, to uznamy, że ostatecznym uzasadnieniem i źródłem tego prawa jest Boże posłanie Syna Jezusa Chrystusa i Ducha Świętego.

W poszukiwaniu źródła prawnego dla pojęcia „misje” należy dostrzec pewien proces rozwoju, który przenika głęboko całą rzeczywistość prawa kanonicznego. Porównując obydwa Kodeksy prawa kanonicznego, to jest Kodeks papieża Piusa X i Benedykta XV z 1917 roku¹⁸, który na owe czasy również był wielkim osiągnięciem, bo zrywał z dawną metodą kazuistyczną, stał się wyrazem normatywnego uporządkowania prawa w Kościele, i Kodeks Jana Pawła II¹⁹, który wyrósł w procesie kodyfikacji i odnowy ustawodawstwa kościelnego poprzez pontyfikaty papieża Pawła VI i Jana Pawła I. Interesuje nas unormowanie prawne zagadnień związanych z misyjną działalnością Kościoła katolickiego. Kodeks papieża Piusa X i Benedykta XV po raz pierwszy objął normą prawną misyjną aktywność Kościoła, która była realizowana zgodnie z możliwościami czasów od Chrystusa, Apostołów i pierwszych soborów. Wiadomo – że choć nie było kodeksu prawa kanonicznego – to jednak „misje” Kościoła były podejmowane.

Wspomniany kodeks z roku 1917 zajmował się misjami tylko w trzech jego kanonach od 1349 do 1351. Ściśle o misjach zagranicznych mówią tylko kanony 1350 i 1351. Należy zaznaczyć, że owe kanony w kodeksie z roku 1917 mieściły się w Liber III, Titulus XX, Pars IV, Caput III „De sacris missionibus”. Kodeks ten rozróżnia „misje wewnętrzne” – są to misje parafialne i „misje zewnętrzne” – skierowane na świat ludów pogańskich i niechrześcijańskich²⁰.

K. M u l l e r, *Rozgraniczenie pojęcia „misje”*, CT 45(1975), fasc. 1, s. 147.

¹⁸ Zob. W. Góralski, *Od Kodeksu Piusa X i Benedykta XV do Kodeksu Jana Pawła II*, AK 76(1984), z. 3-4(450), s. 177-191; por. P i u s X, B e n e d y k t XV, *Codex Iuris Canonici*, promulgowany przez Constitutio Apostolica Benedicti XV *Providentissima Mater Ecclesia* z 27 V 1917.

¹⁹ Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany Konstytucją Apostolską *Sacrae disciplinae leges* przez Jana Pawła II 25 stycznia 1983, Rzym; por. J. K r u k o w s k i, *Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego dla Kościoła Łacińskiego*, ZNKUL 26(1983), nr 3(103), s. 63-81.

²⁰ Zob. J. G r a b o w s k i, *Prawo kanoniczne*, Warszawa 1948, s. 456; por. E. S z t a f r o w s k i, *Prawo Kanoniczne w okresie odnowy soborowej*, t. I, Warszawa 1976, s. 536.

Rzeczą ordynariusza i proboszcza jest staranie się o tych akatolików, którzy mieszkają na ich terytorium, by weszli do Kościoła²¹. W prowincjach, gdzie jeszcze nie jest ustalona organizacja kościelna, dzieło misyjne zastrzeżone jest Stolicy Apostolskiej²². I ostatni kanon 1351, który słusznie upomina się o wolną decyzję przyjęcia wiary i chrztu, mówi, że nikogo nie wolno zmuszać do przyjęcia wiary katolickiej. Wyrażają to słowa świętego Augustyna „Ad amplexandum fidem catholicam nemo invitatus cogatur”. Słowa te zostały również zamieszczone przez Gracjana w jego dekrete z 1140 roku²³.

Od kodeksu papieża Piusa X i Benedykta XV do kodeksu Jana Pawła II z roku 1983, Kościół przeszedł długą drogę, która umożliwiła uświadomienie sobie i rozpoznanie w jego własnej naturze misyjnego charakteru. Istotą misyjności Kościoła katolickiego jest to wszystko, co kryje się w jego posłannictwie głoszenia Ewangelii wszystkim narodom świata, a wyrażonym w mandacie Boskiego Założyciela.

Sobór Watykański II²⁴ jest źródłem ukazującym nową świadomość misyjną Kościoła i w konsekwencji jest podstawą dla uzasadnienia konieczności prac nad reformą kodeksu prawa kanonicznego, która została uwieczniona przez papieża Jana Pawła II.

Kodeks prawa kanonicznego z roku 1983 wyraża w szerszym stopniu misyjną naturę organizmu Kościoła niż kodeks poprzedni. Kanony nowego kodeksu umieszczone w tytule II księgi III od 781 do 792 są nowym zrozumieniem pojęcia „misje” wyrażonym w języku prawniczym przez prawodawcę kościelnego. W tym miejscu należy podkreślić, że „misje” określone przez prawo kanoniczne również nabierają nowej treści i są nadal w Kościele powszechnym aktualne.

²¹ Codex Pii X i Benedicti XV, kan. 1350 § 1; por. G r a b o w s k i, dz. cyt., s. 456.

²² Codex Pii X i Benedicti XV, kan. 1350 § 2; por. J. G r z y w a c z, *Kult Boży. Urząd Nauczycielski Kościoła*, [w:] *Zarys Prawa Kanonicznego*, Warszawa 1969, s. 139-141; por. J. G l a z i k, *Theologische Aussagen des Missionsdekret*, [w:] *Das Konzil und die Tätigkeit der Orden*, Köln 1966, s. 52.

²³ Por. Codex Pii X i Benedicti XV, kan. 1351 – „*Ad amplexandum fidem catholicam nemo invitatus cogatur*”.

²⁴ KK, DM, KDK, DA, DWR, DB – *Sobór Watykański II. Dekrety. Konstytucje. Deklaracje*. Jest to wskazanie ogólne na dokumenty Soboru, które będą nam pomocne w późniejszych rozważaniach.

II. „MISJE” W NAUCE PAPIEŻY

Możemy postawić pytanie: czy Kościół zawsze zdawał sobie sprawę z tego obowiązku, a raczej odpowiedzialności za to, że winien być i stawać się misyjny. Czy zawsze był świadomy swojej misji? Powszechne posłannictwo Kościoła, czyli jego stały rozwój i działalność misyjna skierowana względem świata na przestrzeni dziejów było zawsze czynnikiem określającym jego obecność oraz oddziaływanie na ludzi i świat w historii²⁵.

Kiedy mówimy o misjach, mamy na myśli istotę bytu Kościoła, która wyraża się w sprawowaniu sakramentów i jest ukazywana w świadectwie i służbie pasterzy, czyli biskupów i kapłanów²⁶. Mówiąc o misjach nie możemy zapomnieć o czasach Kościoła pierwszych wieków, czasach apostołskich, kiedy to Apostołowie głosili Dobrą Nowinę o zbawieniu, a św. Paweł odbywał swoje misyjne podróże, by zdobywać wyznawców Chrystusa. Święty Paweł idzie do pogan, by przyprowadzić ich do wiary w Jedyne Boga. Misyjna działalność św. Pawła i innych Apostołów to fundament i podwaliny długiej historii misji i jej realizacji. Misje są nie tylko przepowiadaniem Dobrej Nowiny wobec świata, ale są też odzwierciedleniem Kościoła, który żyje, wzrasta, doświadcza porażek i rozwija się.

Historia Kościoła odkrywa wielkie prawdy nie tylko o Kościele Chrystusowym, w którym działa Duch Święty²⁷ i który ten Kościół prowadzi, ale też o Kościele, który jest obecny, lecz „milczy”, powstrzymując się w zarządzaniu ludem powierzonym. Chodzi tu o burzliwe czasy kolonializmu, kiedy to pasterze Kościoła nie zawsze byli świadkami ukazującymi zbawienie. Takie myśli mogą nam towarzyszyć, gdy poszukujemy odpowiedzi na określenie terminu „misje” w nauce papieży. Wyrażając się językiem prawniczym możemy stwierdzić, że w niektórych datach historycznych są jak gdyby luki prawne w stosunku do zajmowania się czynnie misjami.

Kościół Chrystusowy jest zasadniczo gorliwy w wypełnianiu mandatu ewangelicznego przepowiadając Ewangelię narodom świata, szczególnie

²⁵ Zob. J. S c h ü t t e, *Czego misje oczekiwały od Soboru. Komentarz do dekretu „Ad gentes”*, [w:] *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981, s. 42-43.

²⁶ Tamże, s. 42; por. B. K o m i n e k, *Ewangelia a świat współczesny*, CT 37(1967), fasc. 4, s. 17-27, jest tam mowa o Soborze i o Kościele.

²⁷ J a n P a w e ł II, Encyklika *Redemptoris missio*, nr 3 – „Bóg otwiera przed Kościołem horyzonty ludzkości lepiej przygotowanej na ewangeliczny zasiew. Mam wrażenie, że nadszedł moment zaangażowania wszystkich sił kościelnych w nową ewangelizację i w misję wśród narodów. Nikt wierzący w Chrystusa, żadna instytucja Kościoła nie może uchylić się od tego najpoważniejszego obowiązku: głoszenia Chrystusa wszystkim narodom”.

w czasach apostołskich i pierwszych papieży. Jednak w sposób bardziej lub mniej doskonały – od chwili założenia – urzeczywistniając się z wieku na wiek – wyprowadza swoją istotę, swe zadania i cele z Objawienia Bożego, a wyraża ją w swym ewangelijnym postaniu²⁸. Kościół, realizując swoją działalność i zadanie otrzymane od Chrystusa, nie może zmieniać swojej istoty, niezależnie od aktów dziejowych czy innych wypadków, jakie zaistniały w historii²⁹. Dlatego mimo że Stolicą Apostolską kierowali różni papieże na przestrzeni dziejów Kościoła, Kościół powoli dochodził do zrozumienia swojej misji i świadomości o niej. Tym bardziej staje się żywotny, gdy na jego drodze znajdują się przeciwności historyczne, społeczne czy polityczne.

Spróbujemy wniknąć w historię i wyeksponować szczególnie tych papieży, którzy w największym stopniu przyczynili się do tego, by Kościół był posłuszny woli Chrystusa i ukážemy jak na przestrzeni dziejów kształtowało się pojęcie jego misji. Dla Kościoła z czasów apostołskich nie było to problemem, czyli nie było tego sztucznego – albo jeszcze nie doszło do tego – podziału na misje i Kościół; na misje, którymi mogą się zajmować członkowie różnych instytutów zakonnych i na Kościół, którym muszą się zajmować biskupi wraz z klerem diecezjalnym. Lecz był Kościół, który miał taką naturę, jaką widział i nadał mu Założyciel – to znaczy – że jest misyjny i został posłany³⁰ przez Boga do narodów, by ewangelizować świat głosząc Ewangelię. Tę odpowiedzialność papież Celestyn uprzytomnił ojcom soboru Efeckiego³¹.

Pod koniec III i IV wieku chrześcijaństwo jest już znane nad Eufratem, Tygrysem, w Armenii i w południowym Iranie. Organizacja Kościołów lokalnych należy do biskupów, których powaga i znaczenie wzrosły po upadku cesarstwa, szczególnie w czasie wędrówek narodów, gdyż na nich spoczywał obowiązek chryścianizacji barbarzyńców³².

Pierwszą misję zorganizował papież Grzegorz Wielki I (zmarł 604 r.), który nie zaniebując środków politycznych wysłał do Anglii grupy misjonarzy z Augustynem na czele, polecając im nie burzyć świątyń pogańskich,

²⁸ Por. J. K r u c i n a, *Duszpasterstwo czy autorealizacja Kościoła*, AK 63(1971), z. 373, s. 182 i 184.

²⁹ Tamże, s. 182; zob. KK 1. 8. 11, 13.

³⁰ DM 1 i KK 23; por. F. Z a p ł a t a, *Współczesne rozumienie misji od Vaticanum Secundum do „Evangelii nuntiandi”*, ZM ATK 4(1982), s. 172.

³¹ Zob. KK 23.

³² Zob. A. S z a f r a ń s k i, *Misyjna postawa chrześcijanina*. ZN KUL 15(1972), nr 2(59), s. 27-34.

lecz jedynie usuwać posągi miejscowych bóstw, nie zwalczać zwyczajów, lecz je uświęcać³³. Można rzec, że roztropne poczynania papieża Grzegorza Wielkiego stanowiły pierwsze wytyczne tzw. akomodacji czy inkulturacji misyjnej, mającej zasadnicze znaczenie dla głoszenia Dobrej Nowiny w przyszłości.

Należy zwrócić uwagę, że charyzmatyczna działalność misyjna Kościoła ulegała powolnemu procesowi instytucjonalizacji przez wchłonięcie środków społeczno-politycznych. W okresie wielkich odkryć nowych kontynentów, ewangelizację przyjęły na siebie państwa i ich rządy, widząc w niej jeden z ważnych środków ekspansji terytorialnej, gospodarczej i kulturowej³⁴. Rok 1492 jest rokiem zetknięcia się mieszkańców kontynentu amerykańskiego z mieszkańcami Europy. Tragiczne skutki tego pierwszego spotkania były oczywiście dla amerykańskich Indian. Odkrycie przez Kolumba ziemi amerykańskiej dało początek kolonializmu. Nie można jednak zapomnieć o tym, że pierwsi misjonarze z wielkim pietyzmem i poświęceniem zabierali się do ewangelizowania tego kontynentu. Misjonarze nie tylko uczyli zasad i prawd wiary, ale też zasadniczej wiedzy z rozmaitych dziedzin życia.

W 1551 roku powstaje już pierwszy uniwersytet w Meksyku, a w 1555 roku w Limie. Ważną dziedziną troski i pracy misjonarzy były akcje na rzecz ludzi pokrzywdzonych. Zajmowano się ludźmi chorymi i starymi. Metody działań i pracy misjonarzy prowadziły do konfliktów między nimi a „konkwistadorami”, którzy wyniszczali Indian³⁵. To jest dowód na to, że Kościół często w obliczu wydarzeń historii stawał się bezsilny, nie mógł skutecznie przeciwstawiać się złu.

W procesie ogólnych przemian dokonała się również głęboka odnowa świadomości w Kościele, zwłaszcza po czasach kolonizacji. Świadomość ta objawia się w różny sposób: na przestrzeni 600 lat – od poselstwa Innocentego IV do Tatarów w 1245 roku do połowy zeszłego wieku Stolica Apostolska wydała 30 dokumentów związanych z misjami; w ciągu ostatnich 100 lat ponad 40.

Od połowy XIX wieku nie ma już ani jednego papieża, który by nie zabierał głosu w sprawach misyjnych i nie pozostawił po sobie jakiegoś dokumentu misyjnego³⁶. Wymieńmy teraz najważniejszych z nich. Konstytucja Apostolska papieża Grzegorza XV *Inscrutabili Divinae Providentiae*

³³ Tamże, s. 29.

³⁴ Tamże.

³⁵ Zob. K. K e l e r, *Pięćset lat ewangelizacji Ameryki*, „Przegląd Katolicki”, 80(1992), nr 3, s. 1 i 10.

³⁶ Zob. T u r b a n i s k i, art. cyt., s. 50 i 51.

z 22 VI 1622 roku powołała do życia Kongregację Rozkrzewiania Wiary jako naczelny organ kościelny kierujący działalnością misyjną Kościoła³⁷.

Głównym jej celem było odpolitycznienie dzieła misyjnego³⁸. Stolica Apostolska od czasu papieża Grzegorza XVI (1830-1846), papieża misyjnego XIX wieku, ma pełną świadomość misyjną i czuje się odpowiedzialna za dzieło misyjne³⁹. Papież Grzegorz XVI wydał w 1838 roku bullę *Multa praeclare*, którą zainicjował ograniczenie patronatu Portugalii tylko do jej posiadłości, w innych krajach Kongregacja Rozkrzewiania Wiary otrzymała „wolną rękę”, to znaczy, że nie miała specjalnych przeciwności w organizowaniu działalności misyjnej Kościoła. Ten sam papież w roku 1845 wydał Instrukcję *Neminem perfectio*, która dotyczyła powołań miejscowych. Papież Pius IX wydał w 1876 roku encyklikę *Que in patriarchatu* ingerującą w sprawę Patriarchatu goańskiego i chrześcijan indyjskich. Papież Leon XIII napisał encyklikę *Sancta Dei Civitas* w roku 1880, w której działalność misyjną Kościoła ujmuje w perspektywie eklezjologicznej, a jego List apostolski *Humanae salutis* z 1866 roku (wydany z okazji erekcji hierarchii w Indiach) podkreśla, że ekspansja Kościoła dokonuje się dzięki tworzeniu nowych Kościołów partykularnych. Papież Leon XIII swoim listem *Ad extremas* z roku 1893 erygował papieskie Seminarium Duchowne dla całej Indii. O odpowiedzialności biskupów traktuje encyklika Leona XIII *Satis cognitum* z roku 1896⁴⁰. Pius X Konstytucją *Sapienti consilio* z 1908 roku przeprowadził nowy podział terytorialny terenów podległych Kongregacji Rozkrzewiania Wiary⁴¹.

Poczynając od papieża Benedykta XV (1914-1922) nauczanie papieży o misjach staje się coraz obfitsze, bardziej zaangażowane i żywe. Powstają obszerne dokumenty całkowicie i wyłącznie misyjne, wśród których pierwsze miejsce zajmują encykliki. Te bardziej misyjne omawiamy szerzej, a inne tylko wymieniamy. Choć dokumenty te mają charakter okazyjny i dotyczą zagadnień praktycznych, doktryna misyjna nabiera nowych rozmiarów i szczególnego znaczenia, zdążając do syntezy zasadniczych elementów⁴². Encykli-

³⁷ Zob. S z a f r a ń s k i, art. cyt., s. 29.

³⁸ Zob. Z a p ł a t a, *Współczesne rozumienie misji*, s. 173.

³⁹ Zob. T u r b a ń s k i, art. cyt., s. 51.

⁴⁰ L e o XIII PP, *Litterae encyclicae Satis cognitum* [29 VI 1896], AAS 28(1895-96), s. 732; por. C o l o m b o, dz. cyt., s. 74.

⁴¹ P i i X PP, *Constitutio Apostolica Sapienti Consilio* 1908, S. Pi X Act T. IV. 1908, s. 247 n.

⁴² Zob. C o l o m b o, dz. cyt., s. 74 i 75.

ka papieża Benedykta XV *Maximum illud* z 30 XI 1919 roku, skierowana do całej hierarchii kościelnej, omawia zagadnienie wiary katolickiej na całym świecie. W treści tej encykliki możemy odnaleźć wielką różnorodność określeń precyzujących działalność misyjną⁴³: jako głoszenie Ewangelii, rozszerzanie wiary, szukanie zbawienia wiecznego. Nadała ona dziełu misyjnemu charakter ponadnarodowy. Analogicznie misjonarze określane są wysłańcami, ambasadorami Chrystusa itp. Papież Benedykt XV jest misyjnym papieżem, bo daje tego dowód w powoływaniu się na słowa Chrystusa „Idźcie i nauczajcie”. Na tej przesłance opierają się trzy części encykliki: obowiązki kierującego misją, obowiązki misjonarzy i obowiązki świata chrześcijańskiego wobec dzieła misyjnego⁴⁴. Papież porusza zagadnienie troski przełożonych misji o powołania misyjne i o formację kleru rodzimego. Stwierdza on, iż ten aspekt Kościoła jest największą nadzieją Kościołów lokalnych. Encyklika *Maximum illud*, przedstawiając cel misji, mówi nie tylko o głoszeniu Ewangelii i zbawieniu dusz, ale także o dziele „powiększania Kościoła”.

Papież Pius XI (1922-1939) to papież, który podniósł Dzieła Misyjne do rangi „Papieskich”⁴⁵. W latach 1922-1929 na Lateranie otworzył muzeum misyjne (obecnie przeniesione do Watykanu). Zapoczątkował święcenie „rodzimych biskupów” w roku 1926 i tym samym zainicjował erę Kościołów „tubylczych albo rodzimych”, a potwierdził to w encyklice *Rerum Ecclesiae* z roku 1926⁴⁶.

Encyklika papieża Piusa XI, która mówi o misji Kościoła, rozszerza jej zakres. Jest to ujęte w dwóch częściach. Pierwsza część wskazuje na problem współpracy misyjnej wszystkich; druga część poświęcona jest działaniu misyjnemu w terenie. Celem misji – według papieża Piusa XI – jest zakładanie Kościołów wśród niewierzących i pogan. W encyklice papież kładzie nacisk

⁴³ B e n e d i c t PP XV, Litterae encyclicae *Maximum Illud*, AAS 11(1919), s. 39-40.

⁴⁴ Tamże, s. 39; zob. C o l o m b o, dz. cyt., s. 75.

⁴⁵ P i i PP XI, Litterae encyclicae *Rerum Ecclesiae*, 28 II 1926, AAS 18(1926), s. 65; por. C o l o m b o, dz. cyt., s. 75; por. T u r b a n i s k i, art. cyt., s. 51.

⁴⁶ P i i PP XI, *Rerum Ecclesiae*, nr 22 i 24 – papież wyraża swoją opinię, „że jeśli nie włożą wszyscy całej swej troski i zdolności w wykształcenie kleru krajowego wasze apostołstwo pozostanie kalekie i ustanowienie pełnej organizacji kościelnej na waszym terenie będzie ulegać ciąglej zwłoce [...]”; por. L. L u z b e t a k, *Kościół a kultury*, Warszawa 1972, s. 114; t e n ż e, *Kościół a kultury*, Warszawa 1999. Opracowanie tego nowego wydania jest bardzo bogate w treść antropologiczną, misyjną i prawniczą na temat całej teorii skutecznej działalności misyjnej ubogaconej poprzez pojęcie i rzeczywistość „inkulturacji”. Jest to szeroki wykład na temat inkulturacji, która powinna być „kontekstualizacją”, gdzie w przepowiadaniu Ewangelii i świadectwa życia dochodzi do wejścia Ewangelii w kulturę, by ją uświęcić. Tekst to Orędzie Ewangeliczne, a kontekst to kultura.

na kształcenie kleru rodzimego. W innych dokumentach Pius XI często podkreśla znaczenie nauki w dziele misyjnym Kościoła. Inicjuje wystawę misyjną i czyni z niej muzeum w 1925 roku. W tym samym roku w Indiach wyświęcił pierwszego rodzimego biskupa. Kolejny papież to Pius XII (1939-1958). Pontyfikat tego papieża przypada na lata wojny.

Już w pierwszej Instrukcji z 29 czerwca 1939 roku *Propaganda* stwierdza, że przemówienia i publikacje powinny brać pod uwagę ogólne żądania narodów: równość, sprawiedliwość i miłość. Uznaje, że działalność misyjna powinna uwzględniać aktywność międzynarodową. Pius XII konsekrował 12 biskupów misyjnych różnych narodowości. Dnia 29 czerwca 1943 roku ukazała się encyklika *Mystici Corporis*, która sama może stanowić podporę dla całej teologii misyjnej⁴⁷. Można w tym miejscu przytoczyć słowa papieża, które sam wypowiedział: „Nic nie może lepiej ukazać dogmatu obcowania świętych jak wyrzycie w pamięci i w sercach wiernych jedności i znaczenia misji katolickich”. Echem encykliki były dwa teksty pozostawione przez Piusa XII. Są to Orędzie radiowe na Boże Narodzenie w 1945 roku i jego przemówienie do Konsystorza w dniu 20 lutego 1946 roku. Oba były powiązane z faktem kreowania 32 kardynałów, między innymi pierwszego Chińczyka; są one także pochwałą powszechności Kościoła.

W tej wizji świata i Kościoła chcemy przywołać encyklikę Piusa XII *Saeculo exeunte octavo*⁴⁸, napisaną w 1940 roku z okazji odrodzenia misyjnego Portugalii. Po raz pierwszy w tym dokumencie papieskim spotykamy jasną wskazówkę, by seminarzystom przekazać odpowiednią i poważną znajomość spraw misyjnych.

Papież, przemawiając 24 czerwca 1944 roku do Rady Papieskich Dziel Misyjnych, zdefiniował czym są misje: „wielkim celem misji jest założenie Kościoła na nowych ziemiach i sprawienie, by mógł zapaść korzenie tak, aby pewnego dnia mógł żyć i rozwijać się bez pomocy dzieła misyjnego”⁴⁹. Na uwagę zasługuje stwierdzenie papieża, że dzieło misyjne nie jest celem

⁴⁷ P i i PP XII, Litterae encyclicae *Mystici Corporis*, AAS 35(1943), s. 209-212; por. L u z b e t a k, *Kościół a kultury*, s. 114; por. C o l o m b o, dz. cyt., s. 29; P i i XII, Litterae encyclicae *Summi Pontificatus* [20 X 1939], AAS 31(1939), s. 445-446 – encyklika ta jest zapowiedzią programu pontyfikatu; por. T u r b a n i s k i, dz. cyt., s. 51.

⁴⁸ P i i PP XII, Litterae encyclicae *Saeculo exeunte octavo* [13 VI 1940], AAS 32(1940), s. 256; P i i PP XII, Adhortatio Apostolica *Ad Clerum Indigenam* [28 VI 1948], AAS 40(1948) – papież w tej adhortacji po bratersku zwraca się do kapłanów rodzimych, by zachęcić ich do pracy duszpasterskiej na terenach misyjnych. Mówi o potrzebie tworzenia nowych wspólnot kościelnych (s. 374-376).

⁴⁹ Zob. C o l o m b o, dz. cyt., s. 81; por. T u r b a n i s k i, art. cyt., s. 51.

samym w sobie, ale dąży do założenia Kościoła i gdy jest wystarczająco silny, misje wycofują się z tego terenu, by iść tam, gdzie nie słyszano o Chrystusie.

Obecnie zajmujemy się encykliką tego samego papieża zatytułowaną *Evangelii praecones*⁵⁰. Jest w niej mowa o postępach misji od roku 1926. O pewnego rodzaju sukcesach na polu działalności misyjnej Kościoła można mówić wtedy, gdy przez główny cel misji – głoszenie Ewangelii – pozyskano nowych chrześcijan, a młody Kościół został umocniony przez rodzimą hierarchię. To właśnie zostało osiągnięte za czasów Piusa XII. Papież mówi dalej, że ewangelizacja i nawrócenie są pierwszą troską misji Kościoła, ale cel zostanie właściwie osiągnięty dopiero wtedy, gdy Kościół na terenach misyjnych uzyska własną i rodzimą hierarchię.

A oto kolejna encyklika, która rozpoczyna się następującymi słowami: *Ad sinarum gentem* z roku 1954. Papież z troską apostolską zwraca się do pasterzy i wiernych w Chinach, wskazując na wierność ojczyźnie ziemskiej i Kościołowi. Przestrzega i odrzuca tzw. potrójną autonomię i zachęca do wytrwania w wierze. Poucza naród chiński o potrzebie pracy misjonarzy, aby mogli kiedyś tę pracę przejąć rodzimi misjonarze i kapłani chińscy⁵¹.

Wielka misyjna encyklika i zarazem ostatnia, którą chcemy zaprezentować przy postaci papieża Piusa XII, to *Fidei donum* z 21 IV 1957 roku. W encyklice tej została przedstawiona sytuacja Kościoła w Afryce. Papież nawołuje do przyścia z pomocą – pod kierunkiem Stolicy Apostolskiej – całemu Kościołowi, tzn. wszystkim biskupom, którzy wspólnie i kolegialnie są odpowiedzialni za dzieło misyjne. Proponuje specjalną formę pomocy misjom kapłanów: *Fidei donum* – to znaczy dar wiary⁵². Można w tym miejscu zauważyć, że ta świadomość misyjna rzeczywiście jest w naturze Kościoła. Powyżej przedstawieni biskupi Rzymu swoją nauką podkreślają i jakby zamykają pewien okres i sposób rozumienia misji Kościoła. Po nich następuje nowy duch, kierunek i sposób pojmowania istoty Kościoła i jego misji. Tę nową kartę historii Kościoła otwiera papież Jan XXIII (1958-1963). Nazywany jest często

⁵⁰ P i i PP XII, Litterae encyklika *Evangelii praecones* [2 VI 1951], AAS 43(1951), s. 497-528, ogłoszona z okazji 25-lecia encykliki *Rerum Ecclesiae* papieża Piusa XI.

⁵¹ Zob. P i i PP XII, *Ad sinarum gentem* [7 X 1954], AAS 47(1954), s. 5-14; por. T u r b a Ń s k i, art. cyt., s. 51; por. B. W o d e c k i, *Dokumenty i wypowiedzi Papieża dotyczące Chin czasów nowszych. Stolica Apostolska a Chiny współczesne*, Pięniężno 1992, s. 17.

⁵² P i i PP XI, Litterae encyclicae *Fidei donum* [15 VI 1957], AAS 49(1957), s. 234, dar wiary ma polegać na tym, aby każdy biskup ze swojej diecezji oddał na pracę misyjną swojego dobrego kapłana.

papieżem przejściowym, lecz dla misji jego pontyfikat znaczy zakończenie starej ery i wejście w nową, ponieważ Jan XXIII swój zapał wyrażał w dwu kierunkach: w zachęcie do powszechnej współpracy misyjnej i w ożywianiu działalności misyjnej w ramach młodych Kościołów.

Encyklika Jana XXIII *Princeps pastorum* z 28 XI 1959 roku jest całkowicie i wyłącznie poświęcona wzmocnieniu i wzrostowi nowych Kościołów⁵³ i skierowana po raz pierwszy w historii encyklik misyjnych do ich Episkopatów i duchowieństwa. Encyklika ta przypomina 40 rocznicę *Maximum illud* papieża Benedykta XV z 1919 roku. Jest ona podzielona na cztery części: 1) Hierarchia i kler miejscowy; 2) Formacja kleru miejscowego; 3) Laikat na misjach; 4) Wskazówki dla apostołstwa świeckich. Papież w końcu zachęca wszystkich do intensywniejszej misyjnej współpracy. Akcja misyjna⁵⁴ rozumiana jest jako służba dla wszystkich narodów i ich kultur ze wszystkimi konsekwencjami teoretycznymi i praktycznymi. Chcąc niejako podsumować dotychczasową część nauczania Magisterium Kościoła o misjach, można wskazać na ewolucję pojęcia „misje” ukazaną w historii, a przejawiającą się w działalności papieży. Ta misyjna świadomość papieży jawi się nam w 4 elementach, które są wynikiem ewolucji pojęcia „misje”. Do nich należą: 1) przekonanie, że misje są funkcją Kościoła; 2) Cel misji obejmuje ewangelizację i zakładanie nowych Kościołów; 3) Nacisk na obecność hierarchii rodzimej; 4) Konieczność misji – gdyż Kościół z natury jest misyjny⁵⁵.

Ostatnim papieżem, który doprowadził do końca ewolucję pojęcia „misje” na Soborze, jest Paweł VI. Jego papieskie nauczanie to wspomniane *Oreddie misyjne* z 1972 roku, a także Adhortacja Apostolska *Evangelii nuntiandi* z 1975 roku, która w pełni swej treści obejmuje zagadnienie ewangelizacji w świecie współczesnym⁵⁶.

⁵³ Zob. C o l o m b o, dz. cyt., s. 82; J o a n n e s PP XXIII, Litterae encyclicae *Princeps pastorum*, AAS 51(1959), s. 833-864; por. T u r b a ñ s k i, art. cyt., s. 51; por. S z a f r a ñ s k i, art. cyt., s. 29-30.

⁵⁴ DM 3, 5, 7, 15, 19; KL 36-40.

⁵⁵ Zob. DM 6.

⁵⁶ P a w e ł VI, Adhortacja Apostolska *Evangelii nuntiandi* – prezentujemy tutaj ten dokument jako całość wykładu na temat istoty działalności misyjnej, ze szczególnym zwróceniem uwagi na cel przepowiadania, środki ewangelizacji, odbiorcy Ewangelii, podmiot przepowiadania itp.; Odezwa papieża Pawła VI *Africae terrarum* do Kościołów Afryki – jest ona wyrazem zainteresowania kontynentem afrykańskim. Papież daje dowód, że Afryka jest w centrum troski pasterskiej Kościoła (AAS 59(1967), s. 1073-1097; tekst z którego korzystamy w pracy to tłumaczenie zawarte w: *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981, s. 257-291.

Chociaż Jan Paweł II, papież obecnych czasów Kościoła, należy do okresu *post Vaticanum II*, to jednak trzeba w tym miejscu wskazać z całą mocą na łączność jego nauczania papieskiego z przeszłością. Dokonał on wiele w budowaniu obrazu misyjności na obecnym etapie rozwoju Kościoła powszechnego. Istotnym dokumentem, który koronuje ewolucję pojęcia „misje” w nauczaniu papieża jest encyklika *Redemptoris missio* całkowicie poświęcona misjom⁵⁷. Według Jana Pawła II „misje – odnawiają Kościół, wzmacniają wiarę i tożsamość chrześcijańską, dają życiu chrześcijańskiemu nowy entuzjazm i nowe uzasadnienie”⁵⁸. Misje stwarzają okazję, by odmłodzić Oblubienicę Chrystusa, jaką jest Kościół.

III. „MISJE” DO SOBORU WATYKAŃSKIEGO II I PROPOZYCJE NA SOBÓR

Interesuje nas zagadnienie misyjności Kościoła przed Soborem Watykańskim II. Właśnie za pontyfikatu papieża Jana XXIII Kościół stanął przed nowymi wyzwaniem i problemami współczesności.

Punkt historii, w którym znalazł się Kościół katolicki, zmuszał go wraz z jego pasterzami do samorefleksji i uświadomienia swej tajemnicy, natury i źródła, którym dla niego jest Trójjedyny Bóg. Te nowe uwarunkowania i nastroje jak gdyby tajemnicy Wieczernika stanęły przed pasterzami Kościoła właśnie za czasów papieża Jana XXIII. Należało dostrzec w Kościele Chrystusowym jego pełnię paschalną, jego istotę, żywotność i obecność w świecie, a w końcu jego posłannictwo misyjne wobec świata, które umożliwiałoby Kościołowi bycie dla ludzi Sakramentem Zbawienia. Kościół sprawujący Sakramenty ukazuje pełnię charyzmatów nadanych przez Boskiego Założyciela.

Przed Soborem Watykańskim II wiele dziedzin życia wspólnoty eklezjalnej, a w szczególności dziedzina jej aktywności misyjnej, czy wyrazimy to inaczej – misji zagranicznych – należała do Stolicy Apostolskiej i wyłącznie

⁵⁷ Encyklika misyjna *Redemptoris missio* wydana w Rzymie w dniu 7 grudnia 1990 (w całości jest wykładem papieża o misji Kościoła, wiele uwagi poświęcono teologii misji, całej organizacji dzieła misyjnego, wyliczono osoby w Kościele odpowiedzialne za dzieło misyjne. Ważnym elementem jest podkreślenie współpracy misyjnej wszystkich wiernych).

⁵⁸ Zob. J a n P a w e ł I I, *Redemptoris missio*, nr 2 – „Kościół partykularne otwierają się na spotkanie, dialog i współpracę z wyznawcami innych Kościołów chrześcijańskich i innych religii”; *Każda wspólnota chrześcijańska wspólnotą misyjną*, przesłanie Jana Pawła II na światowy Dzień Misyjny 20 listopada 1991, s. 1.

jej podlegały wszystkie poczynania apostolskie. Mówił o tym Kodeks z 1917 roku⁵⁹. Można powiedzieć, że ówczesny prawodawca nie objął do końca normami prawnymi tej dziedziny życia Kościoła.

Życie jednak i wszelkiego rodzaju przemiany w Kościele, zwłaszcza w jego świadomości, zawsze wyprzedzają postanowienia prawa kanonicznego. Jeśli chodzi o sytuację misyjną Kościoła i jego działalność na tym polu, w czasach po Kodeksie z 1917 roku, trzeba nadmienić, że organizacja Kościoła była o wiele skromniejsza i mniej zinstytucjonalizowana niż dostrzegamy to dzisiaj.

Cała organizacja Kościoła katolickiego wówczas zamykała się, zwłaszcza na terenach misyjnych, w postaci Wikariatów Apostolskich i Prefektur Apostolskich⁶⁰. One z kolei podlegały Stolicy Apostolskiej. Dzisiaj w organizacji Kościoła misyjnego pojawiają się nowe diecezje kierowane coraz częściej przez rodzimych biskupów. Należy podkreślić, że nie było do Soboru Watykańskiego II tylu biskupów rodzimych narodowości jak jest obecnie w Kościele misyjnym. Nie było wystarczającej ilości kleru, a zwłaszcza rodzimego, który zna własną kulturę i język.

Całość prac misyjnych – generalnie ujmując to zagadnienie – należała do instytutów misyjnych, które niejako profesjonalnie ponosiły odpowiedzialność za tego rodzaju prace apostolskie w Kościele. W Kościele przedsoborowym istniała potrzeba, by wiele problemów rozwiązać i nadać im nowe wymiary dla większej skuteczności oddziaływania Kościoła na świat zewnętrzny.

Patrząc na to, co się nieraz mówi i pisze o Soborze Watykańskim II w związku z misjami, można by stwierdzić, że ojcowie soborowi do końca nie rozwiązali wszystkich zagadnień i problemów misyjnych. Mówi się także, że i w tej dziedzinie Sobór wraz ze swym dorobkiem zasiał raczej zarodki kryzysu niż dał oczekiwane podstawy dla budowania nowej rzeczywistości Kościoła oraz idei czy syntezy na przyszłość⁶¹.

Nie możemy wprost odpowiedzieć „czego misje oczekiwały od Soboru?” Jest to zagadnienie złożone jak sam splot różnych dziedzin życia Kościoła, które miały być przez obrady soborowe rozwiązane.

W naszych rozważaniach skoncentrujemy uwagę tylko na zagadnieniu misyjnej działalności Kościoła, która w decydujący sposób odkrywa jego naturę

⁵⁹ Zob. Codex Pii X et Benedicti XV, kan. 1350 § 2 wyrażał to następująco: „In allis territoris universa missionum cura apud acatholicos Sedi Apostolicae unice reservatur”.

⁶⁰ Zob. Turbański, art. cyt., s. 54; zob. M. Dorteł - Claudot, *Kościoty lokalne – Kościół powszechny*, Warszawa 1977, s. 68.

⁶¹ Zob. Colombo, dz. cyt., s. 84.

misyjną. W tym momencie chcemy przybliżyć działanie Stolicy Apostolskiej, która przed Soborem wystosowała do wszystkich biskupów i wyższych przełożonych zakonnych pisma dla wyrażenia swoich opinii, sugestii i propozycji, które miałyby stać się materiałem obrad w auli soborowej. Nas interesuje problem przyszłego schematu „o misjach”. Czymś koniecznym jest wskazanie na ogrom prac, jakie były podjęte przez różnych ludzi Kościoła, by przygotować materiał na obrady soborowe. „Znamienną cechą Soboru Watykańskiego II powinna być orientacja misyjna – pisał pewien biskup w postulatach co do Soboru”⁶².

Kościół znalazł się w centrum zainteresowania w myśli Soboru nie tylko dlatego, że chodziło o jego własne uświadomienie i poznanie, lecz również o to, że on sam ze swej natury jest misyjny. Wielostronne i coraz bliższe poznanie roli misji zagranicznych na całym świecie było może największym osiągnięciem na auli soborowej. Rola misji była rozstrzygająca nie tyle dla ich doniosłości liczebnej, ale dla ważności jej celu i jej działania. Wielu uczestników dopiero po Soborze poznało, jak ważna jest sprawa działalności misyjnej Kościoła i że nie jest ona jakąś marginesową czy drugorzędną pracą Kościoła, czy zadaniem specjalistów zastrzeżonym dla instytucji misyjnych, lecz jest na mocy chrztu i bierzmowania istotnym zadaniem całego Kościoła i wszystkich jego członków⁶³. Przygotowanie do zwołania Soboru było wielkim i odpowiedzialnym zamierzeniem, dlatego potrzeba było wielu komisji, podkomisji, okresu przygotowawczego i komisji soborowej schematu o misjach.

Dnia 19 VI Kard. Domenico Tardini, przewodniczący Komisji przedprzygotowawczej, napisał do wszystkich arcybiskupów, biskupów, opatów, rektorów fakultetów teologicznych, superiorów generalnych zakonów i zgromadzeń około 2700 listów prosząc ich o nadsyłanie sugestii soborowych na różne tematy, które będą godne obrad Soboru. Końcowy termin wyznaczono na 30 X 1959 roku.

W listopadzie przesłano tę samą prośbę do wszystkich uniwersytetów katolickich i kolegiów papieskich. Prace komisji przedprzygotowawczej ukończono 1 V 1960 roku⁶⁴. Ponieważ sekretarze różnych Kongregacji Kurii

⁶² Zob. J. S c h ü t t e, *Przedmowa do komentarza dekretu „Ad gentes” o misyjnej działalności Kościoła* [Rzym, 8 grudnia 1965], [w:] *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981, s. 38.

⁶³ Dekret misyjny *Ad gentes*, nr 2: zob. J. S c h ü t t e, *Pomoc w rozwoju jako misja Kościoła*, [„Biuletyn misjologiczno-religioznawczy”], oprac., tłum. A. Bronk na podstawie „*Verbum*”, CT 43(1973), fasc. 1, s. 159.

⁶⁴ Zob. S. P a v e n t i, *Etapy opracowania dekretu o działalności misyjnej Kościoła*

Rzymskiej byli członkami Komisji przedprzygotowawczej kard. Tardini na zebraniu w dniu 26 V 1959 roku polecił im utworzyć w ich Kongregacjach komisje studiów i komitety organizacyjne z udziałem doradców i asystentów w celu dostarczenia Komisjom przygotowawczym Soboru propozycji najbardziej odpowiadających interesom Kościoła i wiernych⁶⁵. 29 V kard. Tardini sprecyzował zadanie powierzone Kongregacjom Kurii i w liście z 3 XI Mons. Felici donosił o nadejściu pierwszych sprawozdań z odpowiedzi otrzymanych od biskupów i interpelowanych prałatów. Oprócz tego 18 III kard. prosił sekretarza Kongregacji Rozkrzewiania Wiary o przyspieszenie zebrania i propozycji na koniec miesiąca, aby można je było przestudiować na zebraniu Komisji przedprzygotowawczej wyznaczonym na dzień 8 IV⁶⁶. Kongregacja Rozkrzewiania Wiary zaczęła realizować polecenia kardynała Tardiniego w listopadzie 1959 roku.

Pismem prefekta tejże Kongregacji z 10 VI utworzono komisję. Do komisji należało 7 konsultorów z Mons. Paventi Saverio, który został sekretarzem. Trzeba tutaj zasygnalizować, że liczne wypowiedzi biskupów i przełożonych zakonnych na rozesłane formularze nadeszły do Rzymu z wieloma sugestiami i propozycjami. Zostały utworzone zbiory materiałów i ułożone według narodowości, a także wydane drukiem, obejmują 8 tomów liczących 5515 stron⁶⁷. Oprócz tego cały materiał ujęto w systematyczne rubryki zawarte w dwóch tomach liczących 1450 stron⁶⁸. Po bliższym rozpatrzeniu tego ogromnego materiału źródłowego możemy powiedzieć z perspektywy 30 lat, że sesje soborowe nie wykorzystały wszystkiego dla wypracowania póź-

(okres przedprzygotowawczy), [w:] *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock, 1981, s. 67 i 68; por. J. D y l, *Sobór Watykański II 1962-1965*, „W drodze” 1991, nr 10, s. 78-88.

⁶⁵ Zob. P a v e n t i, art. cyt., s. 68.

⁶⁶ Tamże.

⁶⁷ Zob. J. S c h ü t t e, *Czego misje oczekiwały od Soboru. Komentarz do dekretu „Ad genetes”*, [w:] *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981, s. 40-48; zob. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II Aparando*, Series I (*Antepreparatoria*), vol. II: *Concilia et vota Episcoporum ac Praelatorum*. Pars I: Europa (Anglia-Germania 800 p.). Pars II: Europa (cetera 810 p.). Pars III: Europa (Italia 942 p.). Pars IV: Asia (662 p.). Pars V: Africa (580 p.). Pars VI: America Septentrionalis et Centralis (693 p.). Pars VII: America Meridionalis Oceania (688 p.). Pars VIII: *Superiores Generales Religiosorum* (344 p.), Typis Polyglottis Vaticanis 1960.

⁶⁸ Appendix Voluminis II: *Analyticus Conspectus Conciliorum et Votorum que ab Episcopis et Praelatis data sunt*. Pars I (802 p.). Pars II (734 p.), ponieważ te dokumenty nie zostały jeszcze opublikowane, można tylko podać ogólne dane i wskazówki. Są one często uzupełniane i rozwijane w deklaracjach biskupów misyjnych, zebrane z rozmów osobistych i spotkań, Typis Polyglottis Vaticanis 1960.

niejszego schematu misyjnego⁶⁹. A zresztą nie wszystkie postanowienia Soboru zostały zastosowane w życiu Kościoła.

Z odpowiedzi nadesłanych przez biskupów, komisja sporządziła pierwszy schemat misyjny obejmujący 23 propozycje dotyczące różnych dziedzin doktrynalnych i działalności misyjnej. Schemat ten ujęto raczej w duchu jurydyczno-praktycznym i pod koniec marca 1960 roku wręczono kard. Tardinie-
mu, przewodniczącemu komisji przedprzygotowawczej Soboru. Papież Jan XXIII w Motu Proprio *Superno Dei nutu* z 25 VI 1960 roku⁷⁰ ustanowił między innymi komisję przygotowawczą dla spraw misji, której przewodniczącym został prefekt Kongregacji Rozkrzewiania Wiary, kard. Agagianian, a sekretarzem arcybiskup Mathew.

Komisja misyjna powołała pięć podkomisji z własnymi sekretarzami, a mianowicie:

- 1) De sacramentis et de Sacra Liturgia.
- 2) De regimine missionum et de reformatione Codicis.
- 3) De Disciplina clericorum et Populi christiani.
- 4) De studii clericorum et de religiosis.
- 5) De cooperatione missionali fidelium.

Podkomisjom powierzono opracowanie tematów upoważniając je w razie potrzeby – do zmiany ich liczby, pewnych modyfikacji czy uzgadniania ich z innymi schematami. Naznaczone zadanie nie było łatwe, dlatego nie obyło się bez dyskusji, w czasie których Kościół uświadomił sobie wyraźniej swoją naturę misyjną i posłannictwo. Wskutek tego postulowany schemat misyjny ulegał aż siedmiokrotnie gruntownym przeróbkom.

Od października 1960 do kwietnia 1961 roku różne zespoły komisji i podkomisji opracowały szczegółowo wiele tematów i kwestii. W listopadzie 1961 roku po zakończeniu licznych dyskusji Mons. Paventi przedstawił definitywny tekst kwestii, w nieco innym zmienionym układzie, który obejmował schematy poszczególnych podkomisji⁷¹. Całość schematów zatwierdzonych przez komisję misyjną przesłano w lutym 1962 roku do centralnej komisji przygotowawczej, która w maju 1962 roku nadesłała swoje uwagi kard. Agagianiano-
wi. Równocześnie komisja koordynacyjna poleciła, żeby dekrety misyjne tak

⁶⁹ Vol. III: *Propositia et monita SS. Congregationum Curiae Romanae* (411 p.). Vol. IV: *Studia et vota Universitatum et Facultatum Ecclesiarum et Catholicarum*. Pars I: In urbe (560 p.). Pars II: Extra urbem (824 p.), Typis Polyglottis Vaticanis 1960.

⁷⁰ J a n XXIII, Motu Proprio *Superno Dei nutu* [25 VI 1960], AAS 7(1960), s. 436.

⁷¹ Zob. I. P l u s z c z y k, *Historia dekretu „Ad gentes”*, AK 61(1969), z. 360, s. 15-16; por. P a v e n t i, art. cyt., s. 68-72.

zharmonizować pod względem wspólnej im treści z tekstami innych komisji, aby postulaty misji zostały przy tym zachowane. „Wskutek tego z siedmiu schematów dotyczących misji i zagadnień misyjnych pozostały tylko dwa; mianowicie: a) O kierownictwie misjami; b) O współpracy misyjnej.

W tym ostatnim skreślono dekret o nowym kierownictwie Papieskich Dzieł Misyjnych i polecono zastąpić go numerem 14 – o kierownictwie misjami. Pozostawiono jednakże Proemium, które stało się podstawą schematu soborowego. Ze schematu o apostołstwie świeckich usunięty został rozdział o działalności świeckich na misjach, który włączono do schematu o misjach⁷².

Niektórzy autorzy podają, że zwrócono się do 2594 biskupów – przedstawicieli hierarchii katolickiej, do 156 przełożonych generalnych zakonnych i w końcu do 62 uczelni wyższych. Wyniki były niespodziewanie wysokie, zwłaszcza gdy chodzi o tych, którzy „ex iure” mają być wezwani na Sobór. 100 procent odpowiedzi udzieliły aż 64 kraje⁷³. W tym miejscu rozważań podsumowując zagadnienie „Myśl przedsoborowa i propozycje na Sobór”, chcemy przytoczyć choć kilku ojców soborowych i ich sugestie na obrady Soboru. Wśród zagadnień, które były przysłane na Sobór, a dziś mieszczą się w wielu tomach materiału wchodzącego do obszernego zbioru *Anteparaepratoria* Soboru Watykańskiego II, możemy wyszczególnić między innymi: odkrycie misyjnej natury Kościoła, praca katechistów na misjach, odpowiedzialność episkopalna za dzieło misyjne i jego rozwój, formacja współpracowników misji w różnego rodzaju instytucjach, uznanie za centralne instrumenty popierania działalności misyjnej Kościoła, Papieskich Dzieł Misyjnych. Na szczególną uwagę zasługują sporządzane umowy pomiędzy biskupami a wyższymi przełożonymi instytucji zakonnych, które podejmują pracę apostołską na misjach.

Doceniono potrzebę przedmiotu misjologii i teologii misji w programie studiów seminaryjnych dla kandydatów do kapłaństwa. Nie będziemy zajmować się szczegółową analizą wspomnianego materiału, wystarczy wskazanie źródła tego materiału i poprzestaniemy na zaprezentowaniu tylko kilku przedstawicieli, którzy osobiście przysłali do Rzymu swoje propozycje i sugestie.

Wspomniane propozycje były przedmiotem obrad na auli soborowej. Dokładny i oryginalny tekst wybranych reprezentantów różnych krajów i konty-

⁷² Zob. P ł u s z c z y k, art. cyt., s. 16; por. P a v e n t i, art. cyt., s. 71 i 72.

⁷³ Zob. P. F e l i c i, *Duszpasterski charakter II Powszechnego Soboru Watykańskiego*, AK 54(1962), z. 321, s. 66-75.

mentów, biskupów i przełożonych wyższych instytutów zakonnych podajemy w obszernym przypisie⁷⁴.

⁷⁴ Zob. A. H e n r y, *Bilans misyjny Soboru*, ZM ATK 1974, t. I. cz. III, s. 9 i (7-57); J a n XXIII, *Przemówienie na otwarcie Soboru* [11 X 1962], AAS 54(1962), s. 792. Prezentujemy sugestie wybranych ojców soborowych, którzy przyczynili się do powstania dokumentu soborowego o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes*: **Joannes M. Ogez** Episcopus Mbararaensis (Uganda). Jego propozycji jest wiele, odnoszą się do powoływania Papieskich Dziel Misyjnych. Mówi o potrzebie sporządzania umów pomiędzy Ordynariuszami miejsca i Przełożonymi wyższych instytutów zakonnych, a przede wszystkim misyjnych. W tym czasie funkcjonuje termin „zakony”. A oto treść łacińska: *etiam per creationem novi Operis Pontificii, cuius erit res necessarias procurare iis, qui principia sociologiae catholicae in societate moderna defensuri sunt, ut propria studia valeant, quin periculis animae succumbant*. Jest mowa o tworzeniu instytutów szkoleniowych: *Et ut institutum intellectuale erigatur, quod futuros duces politicos catholicos in omni re politica, sociali, oeconomica erudiat*. Ep. **Ogez**, *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II*. Apparando Series I. Vol. II: *Consilia et Vota Episcoporum ac Praelatorum*. Pars V: *Africa*, Typis Polyglottis Vaticanis 1960, s. 526; Rozdział IV. *De relationibus inter Congregationes Missionariorum et Ordinarios loci – Penuria sacerdotum administrantem dioecesis valde difficilem redit. Id quod onus hoc Episcoporum alleviare et penuriae sacerdotum, saltem partialiter, mederi potest, est application regularum, quas...* s. 523. *Codex I. C. Necnon Instructio S. Congregationis de Propaganda Fide anno 1929 edita, de relationibus Congregationum Missionariorum cum Ordinariis loci statuerunt. In quibus potestas Ordinarii respectu missionariorum regularium in sua dioecesi laborantium clare exponitur; affirmant, in casu conflictus inter Superiores dictarum Congregationum et Ordinarium, huius decisionem super illorum praevalere*. Zacytowany R. IV – mówi o umowach biskupów, które z wielką pilnością powinny zawierać Biskupi diecezjalni z zakonami misyjnymi (s. 523 i 524). Jest mowa również o zaangażowaniu w dzieło misyjne małych wspólnot zakonnych, które w miarę możliwości mają podejmować pracę dla misji. (**Ogez**, s. 524) – *In particulari, ut Ordinarius efficaciter necessitatibus suae dioecesis providere possit, sugerimus ut Superiores Maiores cum Ordinariis loci contractum ineant, quo durante missionari alicui dioecesi adscripti revocari nequeant, nisi ex gravi causa et de consensu Ordinarii*. Ten sam Ojciec przyszłego Soboru zwraca uwagę na potrzebę pracy katechistów na misjach, jak również mówi o odpowiedniej dla nich formacji. (**Ogez**, s. 524 i 521) – *Instituty i Centra formacji*, s. 524 – *Huc autem occurrunt plures difficultates. Primo, quoad eorum educationem doctrinalem: si aspirantes per aliquod tempus in aliqua schola vel collegio vel seminario instruantur, valde timendum est, ne cito, studiis completis, officium suum relinquunt et ad occupationes quaestuosiores se vertant. Ergo videtur quod, non in schola speciali, sed potius in aliqua parocia pro certis simul parociei cursus pro c a t e c h i s t i s habeantur. Deinde: praeparatio et organizatio educationis catechistarum studia et opera et reedits requirunt, quae in multis dioecesisibus desunt. Ideo proponimus, ut Institutum Centrale fundetur, sive pro tota Africa, sive pro parte tantum, cuius Instituti erit catechismum elaborate pro catechistis non syllabum pro eorum educatione. In omnibus dioecesisibus sacerdos inveniri potest, qui catechismum hunc et syllabum in linguam vernaculam tradat seseque catechistarum educationi consecret*. Rozdział I, **Ogez**, s. 521 – *De educatione catechistarum statusque eorum promotione* – tekst: *Hi agitur, non de necessitate institutionis religiosae pro magistris religionis, communiter catechistis dictis, quia patet, sed de methodo practico educationis doctrinalis et moralis catechistarum. Quae educatio multis in locis ita imperfecta et insufficiens remanet, ut*

Trzeba powiedzieć, że ten bogaty materiał, jaki został przesłany z wszystkich Kościołów lokalnych na wszystkich kontynentach świata do Rzymu, przyczynił się do rozpoznania prawdziwych potrzeb w Kościele na miarę czasów i wyzwań, jakie przed ówczesnym Kościołem się zrodziły, by je pozytywnie rozwiązać. Dzięki wspólnym wysiłkom Ojców Soboru powstał Dekret soborowy *Ad gentes*, który stale jest aktualny i ma moc misyjną promieniującą na cały Kościół Chrystusowy. Dokument ten staje się ciągle natchnieniem do wypowiedzania się na temat zagadnień misyjnych.

catechistae non solum ad religionem edocendam, sed adhuc plus ad eam defendendam incapaces sint. His temporibus, plus quam praeteritis, necesse est, ut earum educatio sit qualitatis superioris, longioris durationis, schema sequens logicum et progressivum, examinibus probata. Powyższa sugestia odnosi się do promocji katechistów na terenach misyjnych.

Następny Ojciec Soboru – Exc. Mi. **Josephi M. Gopu**, Abp. Hyderabandensis (INDIE), s. 134. Antepreparatoria. Pars IV (Azja) 1960, Tekst: *Vita monastica, bene adaptata moribus regionis etiam in aspectu exteriori, promovenda est in Missionibus.* Doceniono rolę życia monastycznego w działalności misyjnej. Acta et Documenta Concilio Pars I (Europa) 1960, s. 701, Tekst: *Character apostolicus sive missionarius Ecclesiae promovendus et theologia apostolatus solidis argumentis firmanda est, unde appareat, quatenus hominibus necesse sit per conciliationem Ecclesiae ad salutem pervenire, quatenus Ecclesiae Apostolicae facultas detur expediendae salutis universorum, quid boni verique in religionibus non christianis inveniri et inde recipi possit, quem ad modum forma apostolatus sive rituum accomodanda sit ad cultum humanum civilemque eorum populorum extra Europam sitorum, quibus Evangelium praedicatur. Acatolici et infideles, ut sunt hae condiciones vitae, praesertim in diaspora sive in terris mixtae religionis confessionisque, non tam fugitivi universalis ordinis christiani et integritatis fidei habendi sunt, quam perpendi debet, quibus condicionibus externis vel etiam quanta cum culpa ministrorum Ecclesiae in errores inciderint. Proinde magna cum discretionem prudentiae et caritatis utendum est norma can. 1350 § 1.* Jest to tekst z dokumentu Biskupa **Joannesa Neuhauslera**, Biskupa tytularnego Calydoniensis, Episcopus Aux. Monacensis. Wyraża on bardzo istotną myśl, która ukazuje Kościół jako Sakrament Zbawienia i ukazuje jego charakter misyjny. Mówi o niechrześcijanach i o kanonie 1350 § 1 (akatolicy na terenie parafii misyjnej). Kolejny Ojciec soborowy to Biskup **P. D. Martini A. Jansen** Episcopi Rotterdamsis 1959, Acta et Documenta Pars II, s. 501. Mówi o odpowiedzialności za dzieło misyjne. Wyraża myśl, że należy ukazać misyjność Kościoła powszechnego. Tekst: *In rebus mutuis pecuniariis ordinatio talis fieri posse debet, quae clarius et efficacius co-responsabilitatem dioecesis quoad munus Ecclesiae Universalis et opus missionarium manifestet.* A także *Maiori mobilitati cleri opera detur. Ne fieri possit, ut in nonnullis regionibus Ecclesiae nimium cleri sit, aliae regiones vero in periculo sint ne quoad Ecclesiam pereant vel opera missionaria adaequata ibi fieri nequeant e defectu sacerdotum horrifico.* Acta et Documenta ..., Pars III (Europa) 1960, Exc. Mi. **P. D. Salvatoris Russo** (Episcopus Iaciensis) ITALIA. Zwrócenie uwagi na misyjny charakter Kościoła powszechnego, s. 17. Tekst: *Character missionarius Ecclesiae in plena luce ponatur, itemque officia missionaria sacerdotum ac fidelium.*

IV. „MISJE” NA SOBORZE WATYKAŃSKIM II

Papieskie „aggiornamento” wypowiedziane na Soborze przez Jana XXIII jest wyzwaniem dla Kościoła nowej ery, ale i dla zwołanego Soboru Watykańskiego II, który musi pozytywnie odnieść się w ogromie swoich prac do papieskiego wezwania. Dzisiaj możemy powiedzieć z całą pewnością, że Sobór dał wiele nowych ujęć doktrynalnych, choćby istoty samego Kościoła. Można go określić jako duszpasterski, ekumeniczny i misyjny. Celem Soboru, który został zapowiedziany przez Jana XXIII w encyklice *Ad Petri Cathedram* z 29 VI 1959 roku⁷⁵, miał być akt odnowy Kościoła, jego rzeczywistości pastoralnej. Nie chodzi tu o jakieś zmiany Depozytu Wiary, który zawsze zostanie niezmienny, ale na pewno chodziło tu o dostosowanie się do wezwań epoki, jak również podjęcie dialogu ze światem współczesnym⁷⁶. Jan XXIII wykazywał, że jest otwarty na wszelkiego rodzaju sprawy Kościoła i świata. Papież miał nadzieję, że Kościół, otworzywszy się na świat, będzie mógł zaprosić do jedności braci odłączonych.

Dnia 25 XII 1961 roku Jan XXIII wydał Bullę *Humanae salutis* zapowiadającą otwarcie Soboru, jak również ukazującą główne cele Soboru Watykańskiego II. W bulli tej papież wymienił te zadania: uczynić Kościół zdolnym w większym stopniu do uczestnictwa w rozwiązywaniu problemów, jakie stoją przed światem; sprawić, by działania jego stały się bardziej skuteczne oraz przygotować drogę do zjednoczenia wszystkich chrześcijan. W drugim dokumencie *Concilium die nostro* z dnia 22 II 1962 roku papież wyznaczył dzień otwarcia Soboru na 11 października 1962 roku⁷⁷.

W poniższych uwagach ukażemy w krótkim zarysie przebieg sesji soborowych, aby uwypuklić czwartą sesję, na której przyjęto schemat o misjach. Sobór Watykański II został otwarty 11 X 1962 roku. Uczestniczyło w nim 2850 ojców: w tym 85 kardynałów, 8 patriarchów, 533 arcybiskupów, 2131 biskupów, 12 opatów, 14 prałatów nullius, 67 przełożonych zakonnych⁷⁸. Nowością na Soborze była obecność obserwatorów niekatolickich – w sumie przy końcu Soboru ich liczba doszła do 93, reprezentowali oni 28 Kościołów i wyznań.

⁷⁵ J a n XXIII. Encyklika *Ad Petri Cathedram*, AAS 51(1959), s. 513.

⁷⁶ Zob. D y l, art. cyt. s. 80.

⁷⁷ Por. t a m ż e, s. 81; por. F e l i c i, art. cyt., s. 9-70.

⁷⁸ Por. F e l i c i, art. cyt., AK 54(1962), z. 321. Abp w tym artykule przedstawił walory Soboru, który okazał się całkowicie pastoralny i duszpasterski. Ukazał krótko program Jana XXIII i przygotowanie do Soboru.

Sobór Watykański II odbył cztery sesje⁷⁹. Pierwsza trwała od 11 X do 8 XII 1962 roku. Przeanalizowano przygotowane przez komisje schematy o Objawieniu, liturgii, środkach społecznego przekazu, ekumenizmie i Kościele⁸⁰.

Druga sesja soborowa trwała od 11 X do 4 grudnia 1963 roku. Ojcowie przyjęli zmienione schematy o liturgii i o środkach społecznego przekazu, przeanalizowano schematy o Kościele, o pasterskich zadaniach biskupów oraz o ekumenizmie. Na tej sesji szczególnie akcent położono na sakramentalność w Kościele i kolegialność biskupów⁸¹.

Trzecia sesja trwała od 14 IX do 21 XI 1964 roku. Przyjęto przededagowane schematy o Kościele, ekumenizmie i o Katolickich Kościołach Wschodnich. Analizowano także schematy o wolności religijnej, o duchownych, apostołstwie świeckich, religiach niechrześcijańskich, wychowaniu chrześcijańskim, o zakonach i o Kościele w świecie współczesnym. Kontrowersje budził rozdział dotyczący Żydów w deklaracji o religiach niechrześcijańskich⁸².

Czwarta sesja trwała od 14 IX do 8 XII 1965 roku. Przegłosowano ostatecznie i przyjęto kolejno dokumenty: o pasterskich zadaniach biskupów, o życiu i posłudze kapłanów, o apostołstwie świeckich, o wychowaniu chrześcijańskim i dopiero na końcu zajmowano się schematem dekretu *Ad gentes* o m i s j a c h⁸³.

Następcą Jana XXIII po jego śmierci, która nastąpiła w czasie trwania Soboru, został wybrany Giovanni Battista Enrico Antonio Maria Montini, który przyjął imię Pawła VI (1963-1978). Już 22 VI 1963 roku nowy papież wydał odezwę do świata, w której wspominał o kontynuacji Soboru Watykańskiego II⁸⁴. Paweł VI wyraził chęć kontynuacji podjętej drogi. Przed trzecią sesją Paweł VI powołał Sekretariat dla religii niechrześcijańskich. W dniu 14 IX 1964 roku w obecności 2500 uczestników Soboru rozpoczął Mszą Świętą III sesję soborową wraz z 24 biskupami według wskazań uchwalonej Konstytucji o liturgii *Sacrosanctum Concilium*⁸⁵.

⁷⁹ Zob. D y l, dz. cyt., s. 82; por. F e l i c i, dz. cyt., s. 66-75.

⁸⁰ Zob. D y l, art. cyt., s. 82.

⁸¹ Zob. tamże, s. 83.

⁸² Tamże; por. P a v e n t i, art., cyt., s. 72-75.

⁸³ Zob. D y l, art. cyt., s. 83.

⁸⁴ Zob. tamże, s. 84.

⁸⁵ P a w e ł VI, Konstytucja Apostolska o świętej Liturgii *Sacrosanctum Concilium* Soboru Watykańskiego II, AAS 56(1964), s. 104 n.

Przed czwartą sesją, ostatnią, powstał nowy organ watykański, a mianowicie: Sekretariat dla niewierzących, którego kierownikiem został Abp Wiednia Franz König⁸⁶.

Po tym krótkim i ogólnym przedstawieniu Soboru Watykańskiego II, jego sesji, chcemy przystąpić do ukazania układu i przebiegu prac związanych z formowaniem się schematu o misjach. Okres I sesji Soboru nie zaznaczył się niczym szczególnym w kwestii dotyczącej naszego schematu, a komisja misyjna nie urządziła nawet zebrań roboczych.

Od samego początku 1963 roku wytworzyły się wokół schematu misyjnego okoliczności sporów i nieufności. W styczniu kard. Agagianian podał między innymi wskazówkę, że doniosłość misji wymaga, aby nie tylko schemat misyjny omawiał działalność misyjną, lecz żeby także inne schematy nie pomiąły dotychczasowych jej problemów.

Dlatego ze względu na skromny zakres wyznaczony schematowi misyjnemu, komisja wyraziła prośbę (uwzględnioną w lutym przez komisję centralną), aby jej eksperci mogli brać udział w obradach tych komisji soborowych, które będą omawiać sprawy dotyczące misji⁸⁷. W dniu 30 I 1963 roku kard. Agagianian otrzymał wyniki obrad komisji koordynacyjnej dotyczące ponownego opracowania schematu z zaleceniem wykorzystania materiałów opracowanych przez komisję centralną. Ponadto wśród załączników znalazło się memorandum w sprawie zniesienia Kongregacji Rozkrzewiania Wiary.

Komisja misyjna, biorąc pod uwagę głosy biskupów Ameryki Łacińskiej, domagała się, by definicji czy określenia misji nie zacieśniano jedynie do terytoriów podlegających Kongregacji Rozkrzewiania Wiary, lecz aby objęto nią także wszystkie kraje Ameryki Łacińskiej oraz kraje znajdujące się w stanie dechrystianizacji⁸⁸. Komisja koordynacyjna odpowiedziała jasno i stanowczo na trzy ściśle ze sobą powiązane pytania: 1) Wspomniany podział terytoriów pomaga wydatnie w jednolitym i skutecznym kierownictwie działalności misyjnej, w rozwiązywaniu jej złożonych problemów i stosowaniu roztropnej adaptacji; 2) Zachowanie Kongregacji Rozkrzewiania Wiary jako organu kierowniczego odpowiada w wysokim stopniu interesom dzieła misyj-

⁸⁶ Zob. D y l, art. cyt., s. 84.

⁸⁷ Zob. P l u s z c z y k, art. cyt., s. 16-17; por. P a v e n t i, art. cyt., s. 73.

⁸⁸ Zob. P l u s z c z y k, art. cyt., s. 17; Komisja Misyjna chciała przede wszystkim poznać stanowisko Komisji Centralnej w sprawie Kongregacji Rozkrzewiania Wiary oraz podziału na terytoria *iuris communis et missionis*.

nego; 3) Ze względu na specyficzną sytuację misyjną Ameryki Łacińskiej można zaliczyć ją do terenów „prawdziwych misji”⁸⁹.

Po tych wyjaśnieniach opracowano nowy tekst schematu, który ujęto według poniższego planu:

C z ę ś ć I. O samych misjach. Rozdział I. Ogólne zasady misji. Rozdział II. Święta posługa na misjach. 1. Apostolstwo kleru. 2. Apostolstwo świeckich. Rozdział III. Kierownictwo misji i C z ę ś ć II. Współpraca misyjna. Rozdział I. Współpraca Episkopatu i kleru. Rozdział II. Obowiązek misyjny. Rozdział III. Współpraca świeckich – zachęta.

W kwietniu 1963 roku nadeszły dalsze uwagi Ojców. Uwzględniono je w nowo opracowanym tekście. Nie znalazł on jednak uznania komisji koordynacyjnej, która nadesłała nowe uwagi, co zmusiło komisję misyjną do pracowania całego tekstu na 10 sesjach plenarnych w październiku, listopadzie i grudniu 1963 roku. Przystudiowanie i zredagowanie poszczególnych rozdziałów powierzono czterem nowo utworzonym podkomisjom. Nowy tekst schematu był gotów już 5 XII i natychmiast przesłano go do kard. Cicognani⁹⁰.

Między drugą a trzecią sesją Soboru komisja koordynacyjna postanowiła połączyć kilka nieprzedyskutowanych schematów. Znosiło się jednak na to, że schemat o misjach zostanie skreślony z listy, lecz w końcu polecono komisji redakcyjnej ująć go w 14 propozycjach. W takiej też formie zatwierdziła go komisja koordynacyjna i na polecenie papieża w styczniu 1964 roku został rozesłany do wszystkich biskupów. Proponowany schemat miał pobudzić do dyskusji, wyrażenia swoich uwag, sugestii i opinii. Prawie 1000 stron druku zajęły pisemne komentarze i postulaty. Dnia 6 XI 1964 roku na 116 Kongregacji generalnej schemat wszedł na forum obrad soborowych. W tej Kongregacji – jako jedynej – uczestniczył sam Paweł VI⁹¹.

Papież w swoim przemówieniu wyraził doniosłość i ważność misyjnej działalności Kościoła. Jednak Ojcowie soborowi ustosunkowali się do schematu o misjach bardzo nieprzychylnie. Odbyła się trzydniowa dyskusja, w czasie której zabrano głos 28 Ojców, wyrażających w imieniu ogółu biskupów opinię o proponowanym schemacie. Oto kilka ich uwag:

1) Ze względu na ogromne znaczenie misji nie można zacieśniać problemu do kilku niewystarczających propozycji, lecz trzeba mu poświęcić odrębny schemat.

⁸⁹ Por. G. G r o t t i, *Misje w Ameryce Łacińskiej*, [w:] *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981, s. 114-121.

⁹⁰ Zob. P l u s z c z y k, art. cyt., s. 18; por. P a v e n t i, art. cyt., s. 73.

⁹¹ Zob. P l u s z c z y k, art. cyt., s. 18.

2) Działalność misyjną Kościoła należy oprzeć na mocnej i głębokiej podstawie biblijnej i teologicznej w powiązaniu ze źródłem trynitarnym oraz w łączności z Konstytucją o Kościele i z Dekretem o ekumenizmie⁹².

3) Należy podać ścisłą definicję „misji”; podkreślić potrzebę i nagłą konieczność działalności specyficznie misyjnej, ukazując jej rolę i znaczenie w sposób zrozumiały dla ludzi współczesnych⁹³.

4) W zadaniach misji trzeba wykazać powszechność posłannictwa Kościoła dla uniknięcia podejrzeń i oskarżeń, że Kościół jest związany z potęgami politycznymi.

To były pewnego rodzaju ogólne uwagi, a teraz przybliżymy kilka szczegółowych, a mianowicie:

– należy podać jasne wskazówki dla pracy misyjnej, zdolne obudzić nową energię, ducha apostołskiego i powołania misyjnego;

– szerzej omówić konieczność adaptacji Kościoła na misjach, wykazując, że przyjęcie katolicyzmu nie oznacza wyrzeczenia się narodowej tradycji kulturowej;

– wyjaśnić rolę instytutów zakonnych na misjach⁹⁴, aby zapewnić im większy dopływ misjonarzy;

– określić jasno stosunki między Ordynariuszem miejsca a Instytutami zakonnymi na misjach i podkreślić równość praw i obowiązków kleru miejscowego i misyjnego;

– większą uwagę zwrócić na katechetów i katechistów⁹⁵, podkreślając potrzebę ducha apostołskiego koniecznego w młodych Kościołach;

– wreszcie ukazać jasno właściwą postawę misyjną laikatu, jego udziału w ewangelizacji oraz konieczność wychowania dojrzałego i samodzielnego

⁹² DM 16 – numer ten mówi o potrzebie formacji ekumenicznej obejmującej zwłaszcza alumnów i kapłanów. Zwraca uwagę na młode Kościoły, które tym stają się silniejsze, im więcej same wydają powołań kapłańskich.

⁹³ DM 21 – dekret mówi, że „Kościół nie jest naprawdę założony, nie żyje w pełni [...] jeżeli wraz z hierarchią nie istnieje i nie pracuje autentyczny laikat”; KDK 58 – „Kościół wierny własnej tradycji i zarazem świadomy swej uniwersalnej misji potrafi nawiązać łączność z różnymi formami kultury, przez co bogaci się zarówno sam Kościół, jak i różne kultury”.

⁹⁴ DM 32 – jest mowa o instytutach na misjach, DM 40 – największy udział w misji Kościoła mają instytuty zakonne, DM 18 – mowa o wartości pracy prowadzonej na misjach przez instytuty misyjne.

⁹⁵ Zob. DM 17 – poświęcony został formacji katechistów, zarówno mowa o kobietach, jak i o mężczyznach. Katechista na misjach pełni wyjątkową funkcję i rolę. Powinien mieć misję kanoniczną od biskupa.

laikatu miejscowego, który byłby gotowy do zaangażowania się w dzieło misyjne Kościoła⁹⁶.

Jeszcze w jednym aspekcie został poddany krytyce schemat o misjach, a mianowicie: w kwestii rozumienia pojęcia „misje” – nie zadowoliło Ojców soborowych określenie misji jako wysyłanie misjonarzy do poszczególnych narodów z krajów zachodnich czy innych. Jest to rozumienie starego modelu pojmowania misji.

Zaistniała potrzeba nowszego ujęcia i zrozumienia misyjności Kościoła. Skrytykowano i postawiono jeszcze kilka szczegółowych zarzutów odnośnie do następujących spraw i kwestii:

a) nie można instytucji misyjnych uważać za jedyne instytucje Kościoła dla ponoszenia ciężaru odpowiedzialności za rozwój misji, jest to przeciwne idei powszechności Kościoła;

b) nieuznawanie pluralizmu liturgii Kościołów, równości prawnej, określić należałoby rolę członków Kościołów misyjnych – biskupi, kapłani, katolicy świeccy;

c) nie należy wyłączać krajów misyjnych ze współpracy misyjnej;

d) niewłaściwa formacja kleru rodzimego⁹⁷.

Trzeba przyznać, że schemat o misjach przechodził wiele przeciwności i niezrozumienia. Na 1914 głosujących 1605 zażądało przepracowania tekstu, 311 Ojców głosowało za schematem, 2 głosy były nieważne. Na plenarnym posiedzeniu Komisji w dniu 16 XI 1964 roku powierzono opracowanie nowego schematu O. J. Schutte, przełożonemu Generalnemu Ojców Werbistów. Do pomocy powołano osobną podkomisję, która składała się z biskupów – Riebe, Lokuang, Zoa, Lecuona oraz ekspertów Congara, Seumiosa, Grasso, Neunera i Glasika⁹⁸.

Uwagi końcowe poświęcone zostaną ostatniemu schematowi, który został przyjęty. Podkomisja opracowała nowy tekst w dniach od 12 do 26 stycznia w domu Ojców Werbistów w Nemi pod Rzymem, starając się uwzględnić wszelkiego rodzaju propozycje i postulaty przedłożone w auli soborowej. Na dalszych sesjach plenarnych w Nemi od 29 III do 3 IV komisja obradowała nad nowym tekstem, lecz poszczególnymi rozdziałami musiały się zająć osobne podkomisje. Podkreślano, że obowiązek ewangelizacji spoczywa przede

⁹⁶ DM 21 – mówi o aktywności laikatu na misjach, RM 71 – papież podkreśla, że wszyscy ludzie świeccy są misjonarzami na mocy chrztu świętego, RM 73 – mowa o katechizatach.

⁹⁷ Zob. P l u s z c z y k, art. cyt., s. 19 i 20.

⁹⁸ Tamże, s. 20; zob. P a v e n t i, art. cyt., s. 77-83.

wszystkim na papieżu i hierarchii, a następnie dotyczy wszystkich chrześcijan jako członków Chrystusowego Kościoła.

Jakość obecnego schematu była zadowalająca. Schemat o misjach posiadał 39 numerów, które ujęto w następującym porządku:

Wstęp

Rozdział I. Działalność misyjna.

- Rozdział II.
1. Preewangelizacja (świadczenie chrześcijańskie).
 2. Głoszenie Ewangelii i Zgromadzenie Ludu Bożego.
 3. Tworzenie społeczności chrześcijańskiej.

Rozdział III. Misjonarze

Rozdział IV. Organizacja działalności misyjnej.

Rozdział V. Współpraca z misjami.

Dyskusja nad schematem rozpoczęła się 7 XI 1965 roku i prowadzono ją w dniach 8 i 11 XI 146 i 147 Kongregacji generalnej, w czasie której zgłoszono liczne nowe postulaty i propozycje. W dniu 19 X przewodniczący piątej podkomisji i eksperci rozpoczęli w Nemi żmudną pracę przestudiowania i opracowania poprawek; 1 i 2 XI uzgodniono je ze schematem w nowym ujęciu i podziale. Tak zredagowany tekst przesłano komisji koordynacyjnej. Poprawiony schemat wręczono Ojcom Soboru na Kongregacji generalnej w dniu 9 XI. Następnego dnia rozpoczęto trzydniowe sesje poświęcone przedyskutowaniu i głosowaniu. Termin był krótki, jednak poprawki ostateczne uwzględniono i uzgodniono z tekstem, który 18 XI listopada został zatwierdzony⁹⁹ na plenarnym posiedzeniu komisji.

Dnia 7 XII na Kongregacji generalnej odbyło się ostateczne głosowanie, które przyniosło 2394 głosów *placet* i tylko 5 głosów *non-placet*. W tym samym dniu Dekret o działalności misyjnej Kościoła został uroczyście ogłoszony przez papieża Pawła VI.

Wypracowany na auli soborowej Dekret *Ad gentes* jest dowodem na otwartą postawę tegoż Soboru dla tych dziedzin Kościoła, jakimi są misyjność i działalność prowadzona na tym właśnie polu wobec świata. Misja *ad gentes* kieruje się do narodów, wspólnot ludzkich, różnych środowisk społeczno-kulturowych, w których Chrystus i Jego Ewangelia nie są jeszcze znane albo w których brak jest praktycznie zorganizowanej wspólnoty wyznawców Chrystusa, by możliwe było wcielanie prawd wiary w dany kontekst kulturowy i głoszenie jej innym grupom ludzi poszukujących światła ewangelicznej nadziei. To wyraża Jan Paweł II w misyjnej encyklice *Redemptoris missio*

⁹⁹ Zob. P l u s z c z y k, art. cyt., s. 21 i 22; por. P a v e n t i, art. cyt., s. 77-83.

w numerze 34. Papież wskazuje na to, że „bez misji *ad gentes*” sam wymiar misyjny Kościoła katolickiego byłby pozbawiony swego podstawowego znaczenia i swej wzorczej realizacji. Ta specyficzna działalność misyjna powinna odróżniać się od pospolitej działalności pastoralnej Kościołów lokalnych i od nowej ewangelizacji¹⁰⁰. Oczywiście, że tych działalności nie da się zbyt precyzyjnie oddzielić, gdyż wyrastają one z aktywności gminy chrześcijańskiej od samego Chrystusa, który posyła swój Kościół, by zaniósł zbawienie aż po krańce świata.

MISSIONARY CHARACTER OF THE CATHOLIC CHURCH
IN THE HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS
– THE DEFINITION OF MISSION “AD GENTES”

S u m m a r y

The Church's missionary activities are still topical. At present they have been given a direction by Pope John Paul II who at the same time in his speeches and papal documents stressed his spiritual unity with his predecessors who cared about missions. The whole paper is an attempt at presenting the missionary character of the Catholic Church and the organization of the missionary activity in the historical and legal aspects. The latter aspect is better seen as we base our considerations on the Council documents and on the legal norms of John Paul II's code. The paper also takes a historical approach, devoid of significant contemporary analyses, although some of them are mentioned. We suggest that problems connected with missions should be reminded, so that the source of the Church's existence in the millenium about to end, could be seen and so that the Catholic Church could revive and become more alive within the consciousness of its missionary essence. The Church, sent by Christ to peoples and nations, obedient to His missionary call “Go and teach all nations”, in an incessant, constant way gives testimony as far as the limits of the world. The article discusses the legal sources, the notion of “missions”; it shows a number of definitions of missions worked out by various authors, especially by missiologists, and it quotes the definition of mission given by the Vatican Council II. The main legal source of the Church's missionary activities is God Himself who sends the Son to the world so that He could redeem it. Christ, in turn, sends the Holy Spirit. In this sending we can see vitality and energy so that the Church could live and reach all the continents and embrace all the people of good will with God's love, people for whom God has taken a liking in the Third Millennium of Christianity. Beyond the threshold of that Millennium we can expect a new dawning of faith and Christian life among confessors of Christ.

¹⁰⁰ Por. O. D e g r i j s e, *Od „Ad gentes” przez „Evangelii nuntiandi” do „Redemptoris missio”*, [w:] *Nowa ewangelizacja*, Kolekcja „Communio” 8(1993), s. 114 i 115.

The basic parts of the paper are: 1. introduction, where we point to legitimacy of the subject taken up here; we show that there is a necessity to speak about missions to contemporary Christians and also to point that on the strength of Baptism and Confirmation, the sacraments of Christian initiation, everybody is responsible for missions and everybody is called by Christ to perform this mission; 2. explanation of the notion of "missions" and its legal sources. The historical context is shown of the origin of missions and it is said on what grounds the Church has the right and duty to continue Christ's mission; 3. the next paragraph acquaints the reader with the teaching of some popes in a historical approach, taking into consideration what was characteristic of the given pope. It is also an attempt at showing the historical organization of missions; 4. next, suggestions for the Council and missions before the Council are discussed. It appears that the Church did well, as it invited hierarchs and monastic superiors to send in suggestions and prepositions for the Council, which they did. As result of these activities and proceedings in the Council aula the decree about missions entitled *Ad gentes* was worked out; 5. in the final paragraph the Council's teaching about missions is presented. It is the wealth of the Council's teaching and of the wisdom of the Fathers of the Council who, gifted with a plenitude of charisma by God, recognized a new image of the Church in the new understanding of missions and evangelization.

Translated by Tadeusz Karłowicz